

Československá sociální demokracie po rozkolu strany do XVI. sjezdu roku 1930

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Eduard Hégr

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Československá sociální demokracie po rozkolu strany do XVI. sjezdu roku 1930

Jméno a příjmení: **Eduard Hégr**
Osobní číslo: P18000834
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cílem práce bude zjistit, jak se vyvíjel program ČSDSD po odchodu jejího radikálního křídla a vzniku KSČ, tedy jak se ČSDSD vůči KSČ programově vyhraňovala. Práce bude v úvodu podávat stručný přehled vývoje strany do rozkolu v roce 1921 na základě odborné literatury. Vlastní text práce (vývoj 1921-1930) bude vytvořen na základě studia dobového stranického tisku, především Práva lidu, a studia materiálu z archivu ČSSD v Praze.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

AGNEW, Jeremy, MCDERMOTT, Kevin. *Kominternu: Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-046-3
TOMEŠ, Josef. *Průkopníci a pokračovatelé. Osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2005*. Praha: Česká strana sociálně demokratická, 2005. ISBN 80-239-7733-4
BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878-1989*. Praha: Fénix, 1996. ISBN 80-85245-02-7
KOJECKÝ, Zdeněk. *Československá sociální demokracie včera a dnes*. Brno: Zář, 1946.
kol. aut. *Politické strany, 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X
BAUER, Otto. *Bolševismus nebo sociální demokracie?* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1920.

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.
Katedra historie

Datum zadání práce: 16. prosince 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 16. prosince 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

27. dubna 2022

Eduard Hégr

Poděkování

Rád bych poděkoval prof. Janu Rychlíkovi za cenné rady a vstřícnou spolupráci. Dále děkuji své rodině a blízkým za podporu.

Anotace

Práce shrnuje celorepublikový vývoj Československé sociálně demokratické strany dělnické v průběhu 20. let 20. století. Text je zaměřen na ideologický a programový vývoj strany od vnitrostranického rozkolu z roku 1921, kdy doposud formálně jednotnou sociální demokracii opustila komunistická složka členské základny, až po rok 1930, kdy byl na XVI. sjezdu v Praze představen a následně přijat nový program strany. V závěru byl text doplněn analýzou otištěných dobových polemik, jež se podílely na utváření programové revize.

Klíčová slova

Československá sociální demokracie, politický program, revize, polemiky

Annotation

The thesis summarizes the national development of the Czechoslovak Social Democratic Workers Party during the 1920s. The thesis focuses on the development of the Party's ideology and program, starting with the intraparty split in 1921, when the communist section separated from the hitherto formally united social democracy, up to 1930, when a new program was introduced and accepted shortly after at the 16th congress of the Party. The thesis is concluded with an analysis of then-printed polemics that helped shape the revisited program.

Key words

Czechoslovak social democracy, political program, revision, polemics

1 Obsah

1 Obsah	2
2. Seznam zkratk.....	4
3. Kritika pramenů a literatury	5
3.1 Prameny	5
3.2 Literatura.....	5
4. Úvod	6
5. Československá sociální demokracie od svého vzniku do roku 1920.....	7
5.1 Vznik Československé sociálně demokratické strany dělnické.....	7
5.2 Anarchismus a marxismus	7
5.3 Sociální demokracie německorakouská a československá	9
5.4 Vzestup sociální demokracie v Předlitavsku.....	10
5.5 Sociální demokracie na Slovensku	11
5.6 ČSDSD a první světová válka.....	12
5.7 ČSDSD a vznik Československa	13
5.8 Budování nového státu.....	14
5.9 Stranický rozkol.....	14
6 ČSDSD mezi lety 1920–1924	18
6.1 Komunisté o sociální demokracii.....	18
6.2 Sociální demokraté o komunistech.....	19
6.3 Spory o majetek strany	20
6.4 ČSDSD a poválečná internacionála.....	21
6.5 Hamburský sjezd	23
6.6 Revize poválečného hospodářského programu.....	24
7 ČSDSD mezi lety 1924–1927	26
7.1 XIV. sjezd v Ostravě	26
7.2 Kritika účasti ve vládě	27
7.3 Německá sociální demokracie v Československu a ČSDSD	28
7.4 Československá sociální demokracie a Komunistická strana Československa.....	28
7.5 Zahraniční politika československé sociální demokracie	29
7.6 Politika ČSDSD k ženám	31
7.7 První snahy o komplexní změnu politického programu.....	31
7.8 Klíčová témata politického programu.....	32
7.9 Parlamentní volby roku 1925	34
8 ČSDSD MEZI LETY 1927-1930	36

8.1 XV. sjezd v Praze	36
8.2 ČSDSD a „měšťácké strany“	37
8.3 ČSDSD a II. internacionála	38
8.4 ČSDSD a komunistické hnutí	39
8.6 Politický program československé sociální demokracie	39
8.7 Politika ČSDSD k ženám	41
8.8 Německá sociální demokracie v Československu a ČSDSD	41
8.9 Volby do obcí roku 1927	42
8.10 Parlamentní volby z roku 1929	43
8.11 XVI. sjezd v Praze	44
9 Analýza otištěných polemik k revizi programu	46
9.1 Stivínův program	46
9.2 Analýza vybraných polemik	46
9.2.1 O potřebě nového programu	47
9.2.2 Články o ideovém zakotvení strany	48
9.2.3 Články k zemědělskému programu	54
9.2.4 Články k zahraniční politice	55
9.2.5 Články k problematice národnostních menšin	57
9.2.6 Články k sociálnímu programu	58
9.2.7 Články ke kulturnímu programu strany	60
10 Závěr	62
11 Seznam použitých pramenů a literatury	64
11.1 Archivní prameny	64
11.2 Literatura	64
11.3 Internetové zdroje	65
12 Seznam zdrojů obrázků	66
13 Dobový propagační materiál ČSDSD	67

2. Seznam zkratek

atd. – a tak dále

cca – circa/cirka

č. – číslo

ČSDSD – do roku 1918 Československá sociálně demokratická strana dělnická / od roku 1918

Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSDSDvR – Československá sociálně demokratická strana dělnická v Rakousku

ČSR – Československá republika

Dr. – doktor

DSAP – Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik

/ Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československu

ha – hektar

Kč – koruna československá

KSČ – Komunistická strana Československa

např. – například

pozn. – poznámka

Prof. – profesor

r. – rok/roce

RSD – Rakouská sociální demokracie

RSZML – Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu

s. – strana

S. A. S. – Sdružení abstinentů socialistů

sign. – signatura

srov. – srovnání

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

tj. – to jest

tzv. – takzvaný/takzvaná

3. Kritika pramenů a literatury

3.1 Prameny

Ústřední text práce vznikl téměř výhradně na základě informací z Archivu České strany sociálně demokratické v Lidovém domě. Stěžejním zdrojem se staly usnesení, přepisy a protokoly z celorepublikových sjezdů ČSDSD mezi lety 1920 až 1930. Většina těchto pramenů byla hromadně šířena Ústředním dělnickým nakladatelstvím Antonína Němce, ručně psané dokumenty se zde vyskytovaly raritně. Cenné informace obsahovaly přepisy ústních projevů delegátů sjezdu, jež byly obsaženy ve výsledných protokolech.

Polemiky k revizi programu byly uloženy ve zvláštním kartonu archivu ČSSD. Ten neobsahoval celá konkrétní čísla periodik, ve kterých byly články otištěny. Texty příspěvků byly vystříženy a vlepeny do jednotné vazby často bez uvedení datace či názvu periodika, v němž původně vyšly. Z tohoto důvodu bylo v části práce *Analýza otištěných polemik k revizi programu* zvoleno méně vhodné řazení tematické a nikoliv chronologické. Další problém při studiu tohoto pramenu představovala místa v textu napadená plísni, jež vznikla pravděpodobně důsledkem použití špatného lepidla při vlepování článků do jedné vazby.

3.2 Literatura

Informace, podle kterých byla sepsána úvodní část práce *Československá sociální demokracie od svého vzniku do roku 1920*, vycházely ze studia odborné literatury zabývající se daným obdobím či z dobových publikací zaměřených na tehdejší sociální demokracii. Z informačního hlediska přínosné se též stalo memoárové dvousvazkové dílo Františka Soukupa *Revoluce práce*.

4. Úvod

Bakalářská práce si klade za cíl podrobněji rozebrat vývoj Československé sociálně demokratické strany dělnické v průběhu 20. let 20. století s přesahem do počátku let 30. V úvodní části stručně popíše vývoj socialistického hnutí a sociálně demokratické strany v československém prostoru na základě poznatků z odborné a memoárové literatury. Analýzou rezolucí celostátních sjezdů, programů jednotlivých kongresů, prepisů ústních projevů referentů, memoárové literatury či souhrnných prohlášení výborů se pokusím nastítnit vnitřní vývoj a mezinárodní politické zakotvení sociální demokracie v rámci internacionály po odchodu její komunistické složky. Centrální text není zaměřen na politickou činnost nižších instancí strany (tj. okresních, župních výborů) či na recepci sociální demokracie veřejností. Obsah hlavní části je chronologicky řazen a rozdělen do tří období, jež jsou vymezena celostátními sjezdy strany. První část je uvedena rokem konání XIII. sjezdu (1920–1924), druhá část se vztahuje na období od XIV. sjezdu (1924–1927), závěrečnou část ohraničuje konání XV. a XVI. sjezdu (1927–1930). V závěru práce analyzuji polemiky vybraných periodik, především Práva lidu, jež se podílely na konečné podobě tzv. Stivínova programu¹.

Přínos práce by měl vycházet z jejího přímého zaměření na období po stranickém rozkolu až do přijetí nového programu na počátku 30. let. Text by měl vyplnit mezery v poznání minulosti dnes nejstarší strany českého, potažmo československého, politického systému. V práci Josefa Beldy, *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*, figuruje text, který se k danému tématu vztahuje. Jeho rozsah je však limitován, podává pouze klíčové informace z hlediska celkového vývoje strany. Rozsáhlejší odborné dílo, jež by se apriori zaměřilo na problematiku vývoje strany napříč 20. lety 20. století, chybí.

---

¹ BROM, Bohumír. 90. let od přijetí tzv. Stivínova programu. In: ČSSD [online]. 13. října 2020 [cit. 22. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/90-let-od-prijeti-tzv-stivinova-programu/>

5. Československá sociální demokracie od svého vzniku do roku 1920

5.1 Vznik Československé sociálně demokratické strany dělnické

Vznik tzv. moderního či novověkého vědeckého socialismu jako uceleného názorového proudu souvisí se společensko-ekonomickou transformací západní a střední Evropy v 19. století.² V této době dochází k rozpadu tradičního feudálního systému. Spolu se vznikem a rozmachem industrializace a kapitalismu vyvstaly na povrch, více než kdy jindy, sociální problémy, které vedly k zformování socialismu, nejdříve jako dělnického hnutí, později pak jako plnohodnotného politického směru.³ Pro vytvoření organizované politické reprezentace bylo zapotřebí, aby se Rakouské císařství (později Rakousko-Uhersko) stalo parlamentní monarchií, což se prostřednictvím prosincové ústavy z roku 1867 pro území Předlitavska podařilo zrealizovat.⁴ Tento vývoj dal roku 1875 ilegálně vzniknout celorakouské sociální demokracii, ze které se o tři roky později vyčlenila platforma Československá sociálně demokratická strana dělnická (dále též jako ČSDSD).⁵

5.2 Anarchismus a marxismus

I když došlo k založení oficiální politické reprezentace socialistických ideálů, strana neměla šanci se za stávající situace dostat k moci. Do 80. let byla vnitřně nejednotná a rozštěpená na dvě frakce podle přístupu k řešení dosavadních sociálních problémů ve společnosti. Přívrženci P. J. Proudhona prostřednictvím svého hlavního zastávce, Michaila Alexandroviče Bakunina, napadali marxistické myšlenky pro jejich směřování k diktatuře a autoritativní rysy. Požadovali konec vlády buržoazie stejně jako marxisté, avšak odmítali ji nahradit státním zřízením pod nadvládou proletariátu.⁶ Spor vyvrcholil v roce 1872 na kongresu v Haagu, kde byl Bakunin vyloučen z organizace. Od tohoto okamžiku započal postupný

---

² SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 229

³ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. s. 5. ISBN 80-85245-02-7

⁴ KADLEC, Karel. *Z ústavního vývoje Habsburského mocnářství*. Praha: Otto, 1912. s. 114–115

⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Dokořán, 2019, s. 654. ISBN 978-80-7363-857-3

⁶ DE LAVELEY, Émile. *Socialismus naší doby*. Terezín: Národní knihtiskárna Josef Nohavec, 1892. Překlad: Dutka Gustav, s. 191

rozchod obou směrů, který vyvrcholil založením paralelní Anarchistické internacionály. Veškeré snahy o znovusjednocení obou směrů selhaly. Po výše zmíněných zkušenostech bylo patrné, že ideologie tradičního marxismu je s myšlenkou anarchismu neslučitelná. Vnitřní spory se podařilo utlumit v roce 1888 na Heinfeldském sjezdu,⁷ kde došlo k odmítnutí anarchistických postojů, například ostentativní neúčasti na politickém životě současného systému. Rozvod marxistických ideálů s anarchismem byl dovršen v Paříži dne 14. července 1889, kdy vznikla Druhá internacionála (tzv. Sociálně demokratická či Dělnická).⁸ Prostřednictvím této organizace získala Sociálně demokratická strana československá možnost prezentovat český národ a jeho vlastní identitu v zahraničí i přes tradiční ideu internacionalismu Dělnické internacionály.⁹ Do její koncepce patřily myšlenky austromarxismu, které považovaly mnohonárodnostní stát za zpravidla nespravedlivý celek, kdy dominantní národ potlačuje potřeby národů ostatních, a východisko pro ně představovala samospráva každého národa.¹⁰ Její vstřícný přístup k dobovým „buržoazním“ vládám pramenil z přesvědčení, že současný světový řád nespravedlnosti vchází do své konečné fáze, imperialismu, po které bude následovat socialistická revoluce. V důsledku tohoto myšlení se doboví přední socialisté (Eduard Bernstein, Karl Kautsky) zaměřovali na zlepšování životních podmínek dělníků v „předrevoluční“ době prostřednictvím demokratických voleb.¹¹ Aktivní snaha o rozpoutání socialistické revoluce byla potlačena, neboť měla stejně brzy přijít přirozeným vývojem podle Marxova materialistického sociologického vývoje.

Zdeněk Kárník ve své publikaci zdůrazňuje skutečnost, že již roku 1882 v průběhu tzv. Brněnského sjezdu přestalo být socialistické hnutí na rakousko-uherské politické scéně jednotné. I přes snahu Karla Kautského vytvořil sjednocující program, jenž by odrážel názory radikálních i umírněných členů, nedokázal sjezd vyřešit probíhající rozkol, ba dokonce jej eskaloval.¹² „Výsledek brněnského sjezdu 1882 byl evidentně odlišný od záměrů jeho

---

⁷ STRMISKA, Maxmilián, HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír, CHYTÍLEK, Roman. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál s.r.o., 2005, s. 311. ISBN 80-7367-038-0

⁸ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 579

⁹ KOUDELKA, Jaroslav. *Sociální demokracie v československé revoluci*. Plzeň: Omladina, 1920. s. 1–3

¹⁰ BURIAN, Edmund. *Problémy československé sociální demokracie, příspěvek ku národní politice dělnické třídy*. Brno: Edmund Burian, 1910. s. 120

¹¹ History of the Second International. *Marxists Internet Archive* [online]. [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.marxists.org/history/international/social-democracy/index.htm>

¹² KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Dokořán, 2019, s. 343. ISBN 978-80-7363-857-3

pořadatelů: rozkol nebyl odstraněn, protože se radikální vídeňská vedení jak RSD, tak ČSDSDvR odmítla usnesením sjezdu podrobit. Tak stanuly tu proti sobě sociálně demokratické strany dvě, či ve skutečnosti čtyři – dvě rakouské (či rakouskoněmecké) a dvě československé.“¹³

Problematizující se vztahy anarchistů a marxistů v prostoru Předlitavska zmiňuje František Soukup v souvislosti s hrozbou perzekucí ze strany vlády Eduarda Taaffeho: „dne 27. ledna 1884 se sestoupila ministerská rada, aby jednala o vydání zvláštního zákona proti socialistům podle říšskoněmeckého vzoru. Hrabě Taaffe tu sdělil, že od Jeho Veličenstva obdržel zvláštní svolení ke všem výjimečným opatřením... Sociálnědemokratická „Wahrheit“ vystoupila počátkem roku 1885 na obranu proti všem připravovaným persekučním zákonům. Dokazovala, že anarchismus dohrává v Rakousku pomalu svou úlohu a že jednotlivé jeho zločinné výstřelky mohou být s dostatek stíhány dosavadním platným trestním zákonodárstvím. Ale vládě že se nejedná o zničení anarchismu, vládě že jde především o zničení sociální demokracie...“¹⁴ Lze pouze polemizovat, do jaké míry bylo takové prohlášení hnáno skutečnými antipatiemi, či zda se spíše jednalo o pragmatický pokus vytvořit pro zbytek lepší postavení pro kritiku politiky stávajícího kabinetu.

5.3 Sociální demokracie německorakouská a československá

„Ustaveny však byly a počaly ideu naplňovat činem v Předlitavsku již před koncem 70. let takové strany dvě, celorakouská a československá – z nichž především to platilo o ČSDSDvR. Nicméně na počátku 90. let žádná takto koncipovaná a organizovaná sociálně demokratická strana v mocnářství již neexistovala. Obě byly zničeny státní mocí zvenčí a anarchismem zevnitř.“¹⁵ V průběhu 90. let se německorakouská a československá sociální demokracie oprostily od anarchosyndikalistických myšlenek 80. let, zároveň jejich existence mohla vyjít z ilegality let 70. Vzájemný vztah obou stran byl po většinu doby stabilizován svou dvojnázností. Německorakouská a československá socialistická strana byly obě členy II. internacionály. Sdílely tak řadu programových předsevzetí, jež vycházely z myšlenek internacionálního marxismu.¹⁶ Kolmo k takovému uvažování působil fakt, že československá

¹³ Tamtéž, s. 351

¹⁴ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 337–338

¹⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Dokořán, 2019, s. 655. ISBN 978-80-7363-857-3

¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *Habsburk, Masaryk či Šmeral?* Praha: Svoboda, 1968, s. 22

strana cílila na voličstvo „porobeného“ národa, kdežto německorakouská nacházela oporu v členech národa dominujícího předlitavské části monarchie. Ve vývoji obou stran převládal soupeřivý charakter, v němž, zvláště ve věcech organizačních, vítězila sociální demokracie německorakouská.¹⁷

5.4 Vzestup sociální demokracie v Předlitavsku

Existence reformistického přístupu byla již od svého vzniku svázána s možností prosadit rovné a všeobecné volební právo. Prvním důležitým výdobytkem těchto snah se dne 7. května 1896 stalo prosazení tzv. Badenih reformy (ke stávajícím čtyřem kuriím byla přiřazena pátá o 72 mandátech, ve které mohli volit všichni muži nad 24 let do Říšské rady. Voliči, kteří měli právo volit ve zbývajících kuriích, nabyli další voličský mandát)¹⁸, v jejímž důsledku získali sociální demokraté 14 poslanců z celkových 425 mandátů.¹⁹ Dalším důležitým prvkem pro sociálně demokratickou politiku se stalo přijetí volební reformy, jež zaručovala všeobecné a rovné volební právo, na přelomu let 1906 a 1907 (1. prosince 1906 byla přijata v plénu sněmovny, 11. ledna 1907 pak v panské sněmovně).²⁰

Následné volby z května roku 1907 se staly zlomem v dějinách sociální demokracie v celém Předlitavsku, neboť se s více než milionem hlasů (1 040 100) stala nejsilnější politickou stranou s 87 mandáty, jež tvořilo 50 německých, 24 českých, 6 polských, 5 italských, 2 rusínské a 1 rumunský.²¹

I přes skutečnost, že jako hnutí internacionální se sociální demokracie mohly pouze omezeně přizpůsobit vzestupu vyhraněné dikce nacionálního charakteru na přelomu 19. a 20. století (např. v tématech antisemitismu)²², si výsadní postavení udržely až do období rozkolu v roce 1921. Potřebu samostatnosti českého národa spojovala československá sociální

---

¹⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Dokořán, 2019, s. 657-658. ISBN 978-80-7363-857-3

¹⁸ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 603

¹⁹ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996, s. 11. ISBN 80-85245-02-7

²⁰ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 746

²¹ Tamtéž, s. 749

²² FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů: Český antisemitismus na konci 19. století*. Praha: Paseka, 2007, s. 221. ISBN 978-80-7185-882-9

demokracie s ekonomickou nezbytností, neboť pokládala mnohonárodnostní stát za zdroj dvojité sociální stratifikace, a to v měřítku třídním, ale též národnostním.²³

5.5 Sociální demokracie na Slovensku

Sociálně demokratická strana a dělnické hnutí na Slovensku se začaly formovat na konci 19. století v průběhu 90. let.²⁴ Jednou z příčin opožděného vzniku socialistické reprezentace na Slovensku oproti českým zemím mohla být zaostalejší fáze utváření průmyslového odvětví v dané oblasti. Slovenská socialistická politická organizace se ve svých počátcích uchýlila pod křídla Sociálnědemokratické strany uherské, jež byla formálně ustanovena na sjezdě v Budapešti v prosinci roku 1890.²⁵ „*Program novozaloženej strany požadoval dosiahnutie všeobecného a tajného volebného a spolčovacieho práva, ochranného zákonodarstva pre robotníkov, úsilie o zospoločenšenie výrobných prostriedkov a i. Bez konkrétneho rozboru národnostnej situácie a národnostných požiadaviek robotníctva v mnohonárodnostnom Uhorsku zdôrazňoval internacionalistický charakter strany.*“²⁶

Názorový rozkol se veřejně projevil na konci března 1902 v průběhu devátého sjezdu Uherské sociálně demokratické strany v Budapešti, kde slovenská delegace vznesla požadavek: „*Žiadame, aby sjazd zvolil tiež jedného slovenského člena do predstavenstva uhorskej strany, lebo slovenské robotníctvo je tým ukrátené, že nie je zastúpené vo vedení strany.*“²⁷ Stranické grémium sice s požadavkem souhlasilo, postavení slovenských sociálních demokratů se však příliš nezměnilo. Od prvního října 1904 začalo vycházet periodikum slovenských socialistů pod názvem *Slovenské robotnícke noviny*, reálnou moc v zalitavské sociální demokracii přesto i nadále držela její maďarská část.²⁸ V následujícím roce vznikla nezávislá *Strana slovenského robotníctva a časti remeselníctva* jako reakce na diskriminaci nemaďarských členů během příprav XII. sjezdu uherské sociální demokracie. V průběhu svého sjezdu dne 18. března 1906 bylo rozhodnuto, že se strana stane opět součástí celouherské sociální demokracie s právem poradního hlasu ve výkonném výboru.²⁹

---

²³ KOUDELKA, Jaroslav. *Sociální demokracie v československé revoluci*. Plzeň: Omladina, 1920. s. 39

²⁴ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1122

²⁵ LIPTÁK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860–1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 82

²⁶ Tamtéž, s. 82

²⁷ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1125

²⁸ Tamtéž, s. 1126–1131.

²⁹ LIPTÁK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860–1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 82

5.6 ČSDSD a první světová válka

V předválečném období se všechny strany II. internacionály roku 1912 na kongresu v Basileji zavázaly proti válce vystupovat podepsáním manifestu *Válku válce*.³⁰ Po vypuknutí světového konfliktu však většina z nich rezignovala a s rozpaky začala podporovat národní vůdce.

ČSDSD se pod vedením Bohumíra Šmerala přimkla k politice pasivity, kdy v prvních letech konfliktu veřejně odmítala podpořit myšlenku samostatného československého státu: „Ale v této době (pozn. rok 1917) „Českému svazu“ na říšské radě udávaly ton tři strany: klub sociálně demokratický, klerikální a umírnění mladočeši. Tyto tři strany klonily se stále k tomu, zasednouti s Němci k vyrovnávacímu stolu a jednati s nimi o řešení českoněmecké otázky na podkladě rakousko-uherském“³¹. Tento přístup byl přehodnocen nejpozději dne 30. května roku 1917, kdy čeští poslanci, včetně 26 poslanců sociálně demokratických, přednesli v rakouské poslanecké sněmovně prohlášení, ve kterém volali po sloučení celého československého národa, tedy včetně doposud uherského Slovenska.³² Další rozsáhlejší akcí na podporu odtržení českého národa od Rakouska-Uherska se stal májový pochod v Praze 1. května 1918. V programovém prohlášení demonstrace figuroval boj za národní svobodu a samostatný český stát, jakož i všeobecné volební právo pro ženy a muže či změna majetkových poměrů ve společnosti ve smyslu zestátnění soukromých výrobních prostředků, především ve velkoprůmyslových závodech.³³ Sociální demokracie též podpořila vznik Národního výboru československého, ustanoveného v červenci 1918, ve kterém získala 10 míst. Do čela jeho pětičlenného představenstva se dostal František Soukup, sociální demokrat a právník, jenž se později podílel na genezi prvních zákonů československého státu.³⁴

V prvních letech války se však strana jako celek vládnoucímu aparátu nevzpírala, nedokázala se výrazněji postavit tehdejšímu poměru, kdy v Předlitavsku vládla vojensko-byrokratická diktatura se značně protislovanskou rétorikou.³⁵ Přístup se začal pozvolna obracet

---

²⁹ Tamtéž, s. 85–86

³⁰ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. s. 16
ISBN 80-85245-02-7

³¹ STEHLÍK, Čestmír, MODRÁČEK, František. *Česká sociální demokracie v boji s republikou*. Praha: Ústřední tiskové družstvo socialistické strany československého lidu pracujících, 1920, s. 7

³² Tamtéž, s. 44

³³ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 988

³⁴ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. s. 18
ISBN 80-85245-02-7

³⁵ Tamtéž, s. 16–18

s dalšími problémy, především ekonomického charakteru, které konflikt přinášel. Pro revizi stranického postoje v otázkách národní samostatnosti muselo dojít ke změně uvnitř strany. Během zářijového zasedání zastupitelstva ČSDSD bylo Šmeralovo vedení podrobena kritice. Výsledná rezoluce reflektovala téměř všechny opoziční požadavky a Šmeral se bez ráznějších protestů začal stahovat z vrcholných funkcí strany. 3. října abdikoval na funkci místopředsedy Českého svazu, 18. října opustil předsednictví poslaneckého klubu ČSDSD, ve funkci redaktora Práva lidu byl nahrazen Josefem Stivínem.³⁶ V posledním roce války již proběhla řada demonstrací či stávek, jež byly vyhlašovány s podporou sociální demokracie. Například dne 22. ledna 1918 svolal společný výbor československé sociální demokracie, českých centralistů a národních socialistů v Praze stávkou, které se účastnilo téměř 150 000 lidí.³⁷ Proti akci Socialistické rady a generální dělnické stávce připadající na den 14. října 1918 pak byli povoláni vojáci, k žádným vážnějším střetům během události nedošlo.³⁸

5.7 ČSDSD a vznik Československa

S blížícím se koncem války se strana začala připravovat na svoji novou úlohu v novém státě. Vlastimil Tusar, sociální demokrat a pozdější ministerský předseda československé vlády, doposud vykonávající funkci místopředsedy poslanecké sněmovny, vzpomínal na již nerealistický pohled rakouského vládního kabinetu z října 1918, kdy jeho členové stále doufali v zachování Rakouska-Uherska.³⁹ I přes panující hrozbu mocenského zásahu ze strany pražského vojenského velitelství se, podle Františka Soukupa, vyhlášení republiky a změna systému obešla bez rozsáhlejších konfliktů. Jako první ostatně nový československý stát uznalo císařské Německo. „Dne 29. října 1918 k třetí hodině odpolední dostavil se do úřadoven Národního výboru první diplomatický zástupce, generální konsul německé říše Gebattel. Blahopřál předsednictvu Národního výboru k prohlášení samostatného státu a chválil všeobecně vzorný pořádek a důstojný ráz manifestací, při nichž byla zabezpečena osobní bezpečnost příslušníků německé říše v Čechách.“⁴⁰

---

³⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral?* Praha: Universita Karlova, 1996, s. 189, ISBN 80-7184-128-5

³⁷ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1031

³⁸ Tamtéž, s. 1036–1037

³⁹ Tamtéž, s. 1062

⁴⁰ Tamtéž, s. 1070

5.8 Budování nového státu

„V národním výboru se soustředila nejen moc zákonodárná, nýbrž i výkonná. To trvalo až do 14. listopadu 1918. Revoluční Národní výbor československý byl tedy ve skutečnosti prvním parlamentem a první vládou republiky.“⁴¹ Po transformaci Národního výboru v revoluční československé Národní shromáždění došlo k jeho první schůzi 18. listopadu 1918. Sociálně demokratickou stranu zde zastupovali: Vilém Brodecký, Edmund Burián, Petr Cingr, Rudolf Merta, Robert Nádvorník a Václav Němeček. Ve čtyřicetičlenném Slovenském klubu pak působili sociální demokraté: Ivan Dérer, Ivan Hálek, Adolf Horvát, Emanuel Lehocký a Ján Maršálko.⁴² Tehdejší předseda Národního výboru, Karel Kramář, zde potvrdil sesazení habsburského rodu a prohlásil Tomáše Garrigue Masaryka za prvního československého prezidenta.⁴³ Na prosincovém sjezdu sociální demokracie v Praze byla odsouhlasena změna názvu strany na Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD).

Masarykovy realistické státoprávní a společenské názory se s nemalou částí marxistických myšlenek neshodovaly, i přesto však existovaly průniky, kde obě koncepce mohly dosáhnout částečného spojení. Masaryk dokázal ocenit marxistické hnutí například pro jeho vliv na dělnickou vrstvu, jejíž uvažování směřoval nejen k otázkám hospodářského charakteru, ale i filosofického a náboženského.⁴⁴ „Byl bych nespravedlivý (pozn. T. G. Masaryk), kdybych neuznal, že proti jednostrannosti směrů a zřízení nematerialistických, hlavně církevních, na druhé straně vznikla právě tato jednostrannost.“⁴⁵

5.9 Stranický rozkol

Ve věcech zahraniční politiky nově vzniklého Československa se, dříve než ve věcech vnitrostátních, začaly projevovat schizofrenní postoje doposud na venek jednotné socialistické strany. K otázce maďarské intervence na Slovensko se jednotlivé proudy stavěly odlišně, stejně se tak dělo v hodnocení československých legií v Rusku.⁴⁶ Bolševizace některých socialistů, kteří se na konci války nacházeli na ruském území, vyplývá z řady článků Práva lidu, jež byly uveřejněny v průběhu let 1918 a 1919. Příkladem může být příspěvek z 16. července 1918

---

⁴¹ Tamtéž, s. 1079

⁴² Tamtéž, s. 1081

⁴³ Tamtéž, s. 1081

⁴⁴ GÖRLICH, Ladislav. *T. G. M. a dnešek*. Praha: Československá sociální demokracie – Propagační oddělení, 1946, s. 12

⁴⁵ Tamtéž, s. 12.

⁴⁶ STEHLÍK, Čestmír, MODRÁČEK, František. *Česká sociální demokracie v boji s republikou*. Praha: Ústřední tiskové družstvo socialistické strany československého lidu pracujících, 1920, s. 15–16

Protirevoluce je v proudu, ve kterém je chování legií podrobena kritice, či článek *Žaloby českých komunistů na Rusi* ze dne 19. září 1918, kde dochází k problematizaci vztahu části ČSDSD směrem k legiím.⁴⁷

Vznikající názorová protichůdnost uvnitř strany prozatím neměla na volební výsledky větší dopad. Z červnových obecních voleb roku 1919 vyšla ČSDSD jako nejsilnější strana. V parlamentních volbách v dubnu roku 1920 své dominantní postavení na československé politické scéně opět uhájila (získala necelých 26 %, tj. téměř 1 600 000 hlasů), v důsledku toho prezident Masaryk pověřil vytvořením vlády Vlastimila Tusara.⁴⁸ V červenci 1919 byl jmenován kabinet tzv. Rudo-zelené koalice, kterou tvořily tři strany: Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Československá sociálně demokratická strana a Česká strana národně sociální.

Od přelomu let 1919 a 1920 začaly vnitrostranické spory nabývat na intenzitě.⁴⁹ Tusar tak musel řešit, kromě sporů s koaličními partnery, zároveň vnitrostranický konflikt s bývalým předsedou strany, Bohumírem Šmeralem, jenž vytvořil vnitrostranický opoziční blok Levá opozice (někdy též označováno jako Levý směr).⁵⁰ Ten svá přesvědčení čerpal z marxistickoleninských myšlenek, jeho ideologické zakotvení se začalo přesunovat od ideálů II. internacionály směrem k politice Kominterny. Levý blok ve svých žádostech směřujícím do rukou stranického vedení požadoval doplnění programu o několik základních bodů jako například: podpora diktatury proletariátu, vstoupení strany do Třetí internacionály či ukončení vládního angažmá.⁵¹ „Dne 23. ledna 1920 otisklo „Pr. L.“ prohlášení marxistické levice českosl. Soc. dem. Strany dělnické, na němž shodli se „soudruzi“ v prosinci. Ač „soudruzi levice“ svým prohlášením vypovídají organisovaný boj dosavadní taktice strany (Tusar, Bechyně, Habrman), „Pr. L.“ připojuje k prohlášení velmi loyální poznámky a zdůrazňuje, že soudruzi levice nechtějí ohrožovati jednoty strany.“⁵² I přes formální ujišťování ze strany Levého směru, že se jeho členové nesnaží rozbít jednotnou stranickou organizaci, bylo jeho programové prohlášení ze dne 5. října 1919 přímo namířeno proti politice strany. Nejenže se v klíčových bodech oba programové celky rozcházely bez možnosti nalézt přípustný

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 14–15

⁴⁸ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. s. 19. ISBN 80-85245-02-7

⁴⁹ STEHLÍK, Čestmír, MODRÁČEK, František. *Česká sociální demokracie v boji s republikou*. Praha: Ústřední tiskové družstvo socialistické strany československého lidu pracujících, 1920, s. 15–16

⁵⁰ Tamtéž, s. 59

⁵¹ Tamtéž, s. 59–60

⁵² Tamtéž, s. 59

kompromis, v jednotlivých částech svého prohlášení Levice přímo útočila na dosavadní přístup ČSDSD.⁵³

Patová situace vyvrcholila momentem, kdy část poslanců odmítla podpořit vládní návrh a oficiálně vyjádřila svoji nevoli účastnit se koaliční vlády. Dne 15. září 1920 byla vláda rozpuštěna a ČSDSD se postupně začala připravovat na rozpad strany.⁵⁴

Záminkou, jež vnitrostranické napětí eskalovala, se stalo odložení XIII. sjezdu svolaného na září 1920 představenstvem strany. I přes legální rozhodnutí stranického aparátu se 69 % delegátů v původním termínu sjezdu sešlo a stalo se členským základem budoucí KSČ, která byla formálně ustanovena 16. května roku 1921.⁵⁵

Řadoví členové doposud jednotného internacionálního socialistického hnutí v Československu byli postaveni před otázku: Je sociální reformace nynějšího systému možná, či je třeba jej zničit a nahradit diktaturou proletariátu?

Otta Bauer, poválečný předseda rakouské sociální demokracie, připustil, že na takový dotaz neexistuje jednoznačně správná odpověď. Dle jeho názoru byl v každé evropské zemi vytvořen ojedinělý systém, jenž vyžaduje specifický přístup. Zatímco v Rusku byla naděje na postupnou socializaci systému nemyslitelná, ve státech západní Evropy tuto možnost považoval za vhodnější. „*Je-li Rusko jedním polem civilisovaného lidstva, jest Anglie druhým. V Rusku bylo právě teprve feudální zřízení rozbito a měšťanský řád vlastnický zřízen na venkově. V Anglii byla roboty nahrazena již ve 14. století peněžními dávkami, avšak i ještě polofeudální copy-hold nahrazena již v 15. a 16. století čistě občanskou lease-hold. Již v 17. století zmizely poslední zbytky a přežitky feudálního pracovního zřízení. V Rusku byl právě teprve absolutismus dvěma ohromnými revolucemi přemožen.*“⁵⁶ Na rozdíl od západních států se socialisté východní Evropy nemohli dostat do zákonodárných sborů. Bauer pokládal Rusko za do nedávna feudální stát, jehož sociální problémy nemohly být řešeny postupnou formou, ale změnou radikální.⁵⁷ Podobný názor prosazoval na československé scéně i František Soukup: „*Vítězství revoluce ruské bylo dáno a předem zabezpečeno vším tím, co připravila světová válka. Půdu, chléb a mír! Ale toho všeho nebylo a není nikde jinde na světě! Všude po Evropě,*

---

⁵³ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 70, sign. 178, Zásady a cíle marxistické levice.

⁵⁴ KOJECKÝ, Zdeněk. *Československá sociální demokracie včera a dnes*. Brno: Zář, 1946. s. 93

⁵⁵ BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. s. 21

ISBN 80-85245-02-7

⁵⁶ BAUER, Otto. *Bolševismus nebo sociální demokracie?* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1920. s. 79

⁵⁷ Tamtéž, s. 102

*kudy šla Komunistická Internacionála, vidíme, že všude tam také šel v jejích stopách nejstrašnější a nejvražednější mezinárodní fašismus! Na mrtvolách rozvrácených stran socialistických se nevzněcovala žádná sociální revoluce, ale železné boty diktátorů, které dusily a vraždily vše, co se jim postavilo v cestu.*⁵⁸

---

⁵⁸ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 118

6 ČSDSD mezi lety 1920–1924

6.1 Komunisté o sociální demokracii

Po stranickém rozkolu vznikl v Československu zcela nový antisystémový politický subjekt, Komunistická strana Československa. Donedávna jednotná členská základna byla rozdělena ve dvě, přičemž oba směry byly nuceny k sobě navzájem přijmout určitý politický postoj.

Komunistická strana spatřovala ve všeobecném členstvu sociální demokracie poblouzněnou a zmatenou složku dělnického hnutí, jež byla obelhána vedením vlastní strany. Rozpad ČSDSD nepovažovala za rozchod dvou rovnocenných částí socialistického světového názoru, ale za pozitivní amputaci několika jedinců, kteří se zaprodali sloužit ve prospěch buržoazního systému. „*Je-li jaké obavy, že by hnutím levice mohla být jednota strany ohrožena, pak neběží vůbec o rozštěpení hnutí, rozštěpení mas, pak může se snad jednat o odstěpení živlů, které, nacházejíce se v nejuzší spojitosti s měšťáckými politiky, třídní a nekompromisní politice proletářské již nadobro se odcizily a jejichž odchodem hnutí a strana sociálně demokratická nejenom neutrpí, ale naopak získá na ucelenosti a sjednocenosti.*“⁵⁹ Obdobné hodnocení sociálních demokracií sdílelo též předsednictvo Kominterny v čele s Grigorijem Zinověvem, jenž v květnu 1921 prohlásil: „*Oficiální soc. demokracie stala se ve všech zemích a ve všech svých větvích, pojímaje v to i neodvislou sociální demokracii německou, nástrojem měšťácké, imperialistické reakce. Naší povinností – praví předseda třetí moskevské Internacionály – jest vzítí buržoasii tento její poslední nástroj, naší povinností jest sociální demokracii rozvrátiti, rozlomiti a zničiti, a potom teprve bude cesta volná k poslednímu útoku na bašty kapitalismu...*“⁶⁰

Přesvědčení o tom, že pouze komunisté zůstali nadále loajální skutečným potřebám dělnictva, vedlo členy Levice k pokusu o vnitrostranický puč.⁶¹ Na Karlínské konferenci Levého směru ze dne 5. září 1920 byl prosazen souhlasný postoj sociálně demokratické strany k politice III. internacionály a ustanoveno pravidlo, podle kterého mohli být do výkonného

⁵⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 70, sign. 178, Zásady a cíle marxistické levice.

⁶⁰ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 1, Sociální demokracie a Republika československá, autoři: SOUKUP, F., BECHYNĚ, R., TUSAR, V., MEISSNER, A.

⁶¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 1, Protokol XIII. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické, autor: Výkonný výbor československé sociálně demokratické strany dělnické.

výboru voleni pouze členové ČSDSD sympatizující s komunismem.⁶² Po odložení stranického sjezdu ze září 1920, jež bylo doplněno o vyloučení všech delegátů sympatizujících s programem moskevské Kominterny z nadcházejícího sjezdu,⁶³ se komunisté v čele s tzv. Akčním výborem dělnictva Velké Prahy (pozn. neoficiální vnitrostranická organizace) pokusili obsadit prostory Lidového domu spolu s vydavatelstvím Práva lidu a finančními rezervami strany.⁶⁴ Do čela stranického periodika byl dosazen Jan Skála spolu s tzv. závodní radou. Nově nastolená cenzura, na které se podílel např. Ivan Olbracht, měla potlačit vědomí členského aparátu o odložení sjezdu strany, čímž mělo dojít k legitimizaci sjezdu Šmeralovy Levice.⁶⁵ „*To všechno dělali komunisté jedině proto, aby veřejnosti dělnické dokázali, že nejsou novou stranou, nýbrž jen pokračováním staré Československé sociálně demokratické strany dělnické a proto že právem zabrali všechno její jmění. Že nekonali sjezd, jež svolalo zastupitelstvo strany, to nejlépe vyvrátili tím, že konali sjezd s jiným denním pořádkem a jinými referenty.*“⁶⁶ Po neúspěšném pokusu o převrat museli pozdější členové KSČ akceptovat realitu, že dělnické hnutí není cele oddáno politice Kominterny a že na československé politické scéně budou existovat dvě strany hlásící se k Marxově odkazu, přesto s neslučitelnými politickými programy.

6.2 Sociální demokraté o komunistech

Sociální demokraté, kteří zůstali původnímu programu ČSDSD loajální, spatřovali v komunistech dávno zašlé a překonané myšlenky Marxova učení. František Soukup ve svém referátu z řádného XIII. sjezdu ČSDSD přednesl: „*Soudruzi a soudružky! Kdo chce pochopiti celý tento vývoj událostí u nás, ten si musí uvědomiti, že tu nejde o žádné spory osobní, ten si musí uvědomiti, že to, co je u nás, není než odleskem událostí zahraničních, že to byla ona pochodeň, která byla vržena z Moskvy do proletariátu celého světa, která zapaluje střechy mezinárodní sociální demokracie a která proletariát celého světa staví před jeho osudové*

---

⁶² Tamtéž.

⁶³ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1447

⁶⁴ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 1, karton 1, Sociální demokracie a Republika československá, autoři: SOUKUP, F., BECHYNĚ, R., TUSAR, V., MEISSNER, A.

⁶⁵ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1449

⁶⁶ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 1, karton 1, Protokol XIII. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické, autor: Výkonný výbor československé sociálně demokratické strany dělnické.

rozhodování, kudy dále, zda po cestách, které Marx nám vytyčil, po cestách mezinárodní sociální demokracie, nebo po cestách nových, ale ve skutečnosti po cestách starých, po cestách dávno překonaných, po cestách cesty komunistické.“⁶⁷

ČSDSD na jednu stranu lobbovala za uznání Sovětského svazu na poli mezinárodní politiky a odmítala připustit jakoukoliv vnější intervenci proti SSSR,⁶⁸ na druhou stranu ideologické zakotvení Kominterny, zvláště pak její snahu o ovlivňování vnitřní politiky dalších států, opakovaně odsuzovala. Antonín Němec, předseda ČSDSD, na XIII. řádném sjezdu poznamenal: „*Třetí Internacionála to nejsou strany, to je sekta. To jsou sekce jedné určité sekty politické, komunistické, která vydává příkazy a pronáší svoje anathema zrovna tak, jako stará církvev římsko-katolická.*“⁶⁹

Sympatie sociálních demokratů směrem k bolševické revoluci však byly otřeseny již v průběhu války: „*18. ledna se sešlo v Petrohradě konečně Ústavodárné shromáždění, první demokratický zákonodárný orgán ruské revoluce. Bolševici slavili úspěch – měli v něm asi 25 % poslanců. Měli však vládu a tak mu předložili ultimátum schválení převratu, a když nebylo přijato, vláda ho den nato rozehnala a nastolila otevřenou diktaturu sovětů, či přesněji bolševiků a s nimi koalovaných levých eserů. Vůdci československé sociální demokracie sympatizovali s bolševiky, a proto sledovali událost s netajenou úzkostí. Jak se mohli socialisté postavit proti demokracii, ptali se lidé, odkojení desetiletími bojů o ni?*“⁷⁰

6.3 Spory o majetek strany

Na počátku roku 1921 se strana potýkala s problémy způsobenými vnitřním ideologickým konfliktem. Šmeralovi přívrženci obsadili prostory Lidového domu v polovině září 1920 a i přes násilnou povahu celého vniknutí se zde udrželi až do 9. prosince téhož roku. „*Policie k vyzvání živnostenského referátu pražského magistrátu Lidový dům obsadila a tiskárnu zapečetila! To se stalo dne 9. prosince 1920 ve 3 hodiny odpoledne... Tito rozvášnění komunisté počali pak policejní strážníky bombardovat cihlami, taškami, kusy uhlí a jinými*

⁶⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 1, Sociální demokracie a Republika československá, autoři: SOUKUP, F., BECHYNĚ, R., TUSAR, V., MEISSNER, A.

⁶⁸ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1517

⁶⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 1, Obnova socialistické Internacionály, autoři: NĚMEC, A., HUYSMANS, C.

⁷⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral?* Praha: Universita Karlova, 1996, s. 269, ISBN 80-7184-128-5

*těžkými předměty! ... Komunisté pak byli vytačeni z budovy a Hybernská ulice byla uzavřena policejním kordonem! K desáté hodině večerní byla již celá ulice prázdná.*⁷¹

Vedení ČSDSD, v čele s předsedou Antonínem Němcem, bylo nuceno přednostně vyřešit majetkové spory s Levým blokem, jehož představitelé si počali nárokovat majetek strany, zejména pak Lidový dům v Hybernské ulici, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství či hmotné vybavení Práva lidu.⁷² Správou těchto statků byli pověřováni loajální členové či organizace, jež volil a schvaloval výkonný výbor strany. Levý blok, i přes podporu nemalé části členské základny, tudíž neměl pravomoc zasahovat do personálních záležitostí výše zmíněných stranických institucí či měnit vlastnické nároky. Předsednictvo ČSDSD se proto, nejčastěji prostřednictvím právního zástupce Alfreda Meissnera, začalo dovolávat spravedlnosti u státních soudů.⁷³

Právo lidu bylo dle rozhodnutí okresního soudu pro Nové město v Praze ze dne 15. listopadu 1920 navráceno v držbu Antonínu Němci. Ve prospěch Výkonného výboru ČSDSD v čele s předsedou Němcem rozhodl okresní soud i ve sporu o Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství. Žalovaným tak bylo nakázáno vyklidit prostory knihkupectví a nakladatelství a uvést je do původního stavu před konfiskací.⁷⁴

*„Další soudní spor o majetek strany provedl dr. Meissner v zastoupení komanditní společnosti, jež byla majitelem Lidového domu v Hybernské ulici č. 7. Byla závčas učiněna opatření, aby komunisté, pokud byli zaneseni v rejstříku obchodního soudu v Praze jako spolumajitelé domu a jeho podniků, byli ze společnosti vyloučeni a z rejstříku obchodního soudu v Praze škrtnuti. To se také pořadem práva stalo. Komanditní společnost byla doplněna spolehlivými příslušníky strany sociálně demokratické a tím také po stránce právní držby byl Lidový dům straně sociálně demokratické zabezpečen.*⁷⁵ Hlavní majetek strany byl tak legálními kroky uchován i nadále v rukou ČSDSD.

6.4 ČSDSD a poválečná internacionála

Po prozatímním vyřešení majetkových sporů s komunisty musela sociální demokracie přistoupit k revizi svých politických postojů a cílů. Jednou z nejdiskutovanějších otázek se stala

---

⁷¹ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1454-1455

⁷² Tamtéž, s. 1463

⁷³ Tamtéž, s. 1463

⁷⁴ Tamtéž, s. 1463–1467

⁷⁵ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1467

možnost setrvání či vystoupení ze Socialistické internacionály.⁷⁶ Ta byla podrobována kritice pro nedůsledné jednání proti první světové válce, kdy nedokázala členské socialistické strany sjednotit proti vzrůstajícímu konfliktu. Kritický postoj k sociálně demokratickým stranám za jejich spoluúčast na velké válce v Československu přetrvával až do období vlády komunistického režimu. Profesor Václav Čada, historik a komunistický politik, ve své práci napsal: „*Oportunistický a revizionistický charakter evropských sociálně demokratických stran se zvláště silně projevil v souvislosti s vypuknutím první světové imperialistické války. I když se na sjezdu II. internacionály v Basileji v roce 1912 všechny strany dohodly na společných protiválečných akcích a jednoznačně odmítavém proletářském stanovisku k válce, postavily se po jejím vyhlášení v létě 1914 prakticky všechny na podporu svých vlastních válčících vlád.*“⁷⁷

K dalšímu omezení vlivu II. internacionály došlo v momentu vzniku Kominterny, jež rozervala mezinárodní marxistické hnutí a jeho komunistickou část vztáhla pod svůj vliv. I ve vedení československé sociální demokracie vyvěřely na povrch pochybnosti, zda existence II. internacionály setrvává nadále nezbytnou. Antonín Němec ve svém projevu o stanovisku k Socialistické internacionále v průběhu XIII. sjezdu strany poznamenal: „*A tu, soudruzi, jest nutno, abychom si napřed řekli, mluvíme-li o socialistické Internacionále, zda tu Internacionálu potřebujeme, zda ji míti a zda ji považujeme za nezbytnou pro náš sociálně demokratický postup. Nemůžeme bez socialistické Internacionály býti, hnutí naše není hnutím jedné země, jednoho národa, nýbrž hnutí naše jest světové, sleduje světové cíle a následkem toho také naše organisace doma musí míti pokračování v zahraničí.*“⁷⁸

V reakci na Němcův proslov vystoupil sekretář II. internacionály, C. Huysmans, jenž hájil postup sociálně demokratické internacionály slovy: „*Druhá Internacionála nemohla před válkou ani před vypuknutím války dávatí nějaké komando ze svého ústředí, poněvadž na základě demokratického principu měla každá strana, která druhé Internacionále přináležela, svou samosprávu a měla také svou samostatnost v jednání, svou vlastní odpovědnost.*“⁷⁹ Delegáti sjezdu se po výstupech jednotlivých referentů usnesli na resoluci, ve které zdůraznili neexistenci praktického důvodu, proč by ČSDSD měla z II. internacionály vystupovat.⁸⁰

---

⁷⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 2, Obnova socialistické Internacionály, autoři: NĚMEC, A., HUYSMANS, C.

⁷⁷ ČADA, Václav. *Vznik KSČ jako revoluční strany nového typu*. Praha: Horizont, 1986. s. 13.

⁷⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 2, Obnova socialistické Internacionály, autoři: NĚMEC, A., HUYSMANS, C.

⁷⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 2, Obnova socialistické Internacionály, autoři: NĚMEC, A., HUYSMANS, C.

⁸⁰ Tamtéž

Nutno konstatovat, že i po odchodu komunistů nebylo mezinárodní sociálně demokratické hnutí jednotné. V poválečném období tak existovaly internacionály tři – moskevská Kominternu, Londýnská internacionála a Vídeňská internacionála.⁸¹ „V dubnu 1922 konala se v Berlíně konference zástupců těchto tří Internacionál. Byla konstatována nemožnost společného postupu mezi vídeňskou a londýnskou Internacionálou na straně jedné a mezi komunistickou na straně druhé.“⁸² Pod vlivem komunistického směru byly sociálně demokratické internacionály podníceny k tomu, aby své síly spojily.

6.5 Hamburský sjezd

V důsledku vzájemné dohody byl svolán první mezinárodní kongres v Hamburku, jenž byl zahájen 21. května 1923. Na tomto sjezdu byla přítomna i delegace za ČSDSD. František Soukup vzpomínal: „Tentokráte v Hamburku vstoupili jsme na půdu I. sjednocovacího kongresu Internacionály v době poválečné po prvé jako příslušníci samostatného, demokratického a republikánského státu československého! Byli jsme také v Hamburku předmětem všeobecné pozornosti.“⁸³ Hlavní pozornost kongresu byla soustředěna na programové vymezení demokratického socialismu a bolševického komunismu.⁸⁴ Diskusi, vztahující se konkrétně k Československu, zahájila německá sociální demokracie Československa, jež kritizovala způsob vzniku a vývoj československého státu. ČSDSD byla viněna z údajného nedodržování zásad socialistického hnutí. Němečtí sociální demokraté Československa vznesli na československou stranu dva požadavky – uspokojení vlastních národních požadavků a zrušení angažmá ČSDSD ve vládě.⁸⁵ Delegace československé sociální demokracie všechna obvinění odmítla, stejně tak i návrh na zřízení kontrolní komise, která měla situaci vyhodnotit.⁸⁶ I přes odpor zástupců ČSDSD se komise v říjnu roku 1923 sešla v Praze, rázem však konstatovala, že spojení německé a československé sociální demokracie není v Československu v současnosti možné.⁸⁷ Názorové klání v otázkách práv menšin ve státě na

---

⁸¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD.

⁸² Tamtéž

⁸³ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1367

⁸⁴ Tamtéž, s. 1367

⁸⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD.

⁸⁶ SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938, s. 1370

⁸⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD.

půdě II. internacionály pokračovalo v obdobném duchu, jako tomu bylo před válkou, pouze v prohozených rolích – čeští Němci v roli menšiny v „cizím“ státě, Čechoslováci jako dominující národ.

6.6 Revize poválečného hospodářského programu

Kromě revize ideologického zakotvení strany se stalo nutností vypracovat aktuální hospodářský program, jenž by reflektoval současnou situaci ve státě. Touto problematikou se ve svém projevu z XIII. sjezdu, který byl písemně otištěn na začátku roku 1921, započal zabývat referent Lev Winter. Poukázal na skutečnost, že poválečná situace na trhu se stala nesrovnatelně odlišnou oproti stavu, ve kterém se nacházela před vypuknutím konfliktu. Globálně sdílený trh, jehož součástí se v průběhu let stala hustá síť obchodních tras spojující domácí poptávku se světovou nabídkou, byl podle Wintra válkou rozvrácen. Snižování importu mělo za následek omezení exportu, neboť jednotlivé oblasti začaly využívat jejich produkci přednostně k uspokojení vlastní poptávky: „*A my ještě dnes z tohoto stavu nejsme vyléčení (pozn. přelom let 1920 a 1921), ještě dnes máme tolik samostatných hospodářských celků v republice, kolik máme v republice obcí. Ještě dnes se nám stává, že Kutná Hora nedovoluje dovézt obilí do Prahy, dokud nebude zásobena Kutná Hora...*“⁸⁸

Dalším problémem tuzemské ekonomiky se podle návrhové komise stala výhradní orientace výrobních podniků na zisk, jež opomíjela potřeby zdejší většinové populace. Soukromé podnikání na jednu stranu utvářelo pracovní místa a zaručovalo pravidelný příjem dělnické třídy, na druhou stranu neutvářelo dostatečnou nabídku potřebného zboží. V úvodu návrhové komise bylo zaznamenáno: „*Až dosud nikdy nebylo vrženo tak pronikavě ostré světlo na skutečnost, že soukromokapitalistický způsob výroby slouží pouze soukromému zisku, nikoli však uhájení potřeb obyvatelstva, jako se to stalo za války a v době poválečné. Potřebujeme mouky, abychom se z nouze uživili – naše zemědělství však odvrací se od obilín a pěstuje raději píceňiny, mák, čekanku a podobné plodiny, protože mu z jejich pěstování kyne větší zisk. Potřebujeme rychle ošatiti zubožený svůj lid a obouti jej – naše továrny vyrábějí však přepychovou obuv, již domácí spotřebitel nemůže zaplatiti...*“⁸⁹ Sjezd ve své rezoluci uvedl

---

⁸⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 2, Dělnický hospodářský program v Československé republice, autoři: WINTER, L., SRBA, A., BIŇOVEC, F.

⁸⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1, karton 2, Dělnický hospodářský program v Československé republice, autoři: WINTER, L., SRBA, A., BIŇOVEC, F.

východisko v postupné socializaci hospodářství. V oblasti zemědělství by podle přítomných delegátů mělo dojít k vypracování hospodářského plánu, jenž by ukládal za povinnost zemědělské produkci uspokojit prioritně potřeby československé společnosti.⁹⁰ Průmyslové odvětví by mělo být socializováno postupně, přičemž nejdříve by se tak mělo stát v podnicích státních či sloužících veřejnému zájmu⁹¹. „*Principiálně trváme na socialisaci bez náhrady. Provedení této závisí ovšem od hospodářských poměrů, síly a moci proletariátu ve státě.*“⁹²

Dalším klíčovým bodem sociálně demokratického programu pro nadcházející období po XIII. sjezdu se stalo usilování o prosazení pozemkové reformy. Referent František Biňovec ve svém projevu poukázal na skutečnost, že neexistuje ideální a ověřený model, podle kterého by reforma mohla být v Československu provedena.⁹³ Rozdělení půdy mezi maloročníky by, dle jeho názoru, mělo být doprovázeno opatřeními, jež by novým majitelům půdy zaručily přístup k potřebným nástrojům a technice. Dále uvedl: „*Pozemková reforma nebyla by ucelena, kdybychom se nepostarali o to, aby lesní hospodářství bylo vzato do rukou státu, a aby lesy v naší Československé republice byly prohlášeny za majetek naší Československé republiky.*“⁹⁴ Biňovcův referát byl vzápětí podpořen vydanou rezolucí.

---

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Jako příklad jsou uvedeny – přírodní bohatství, doly, železnice.

⁹² Tamtéž

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Tamtéž

7 ČSDSD mezi lety 1924–1927

7.1 XIV. sjezd v Ostravě

XIV. stranický sjezd československé sociální demokracie proběhl ve dnech 19. až 22. dubna 1924 v Moravské Ostravě. V úvodní části protokolu bylo zaznamenáno: „*Od posledního XIII. sjezdu, konaného v Praze po roztržštění sociálně demokratické strany na podzim roku 1920, uplynulo půl čtvrtá roku. Byla to doba strašného zápasu o odražení útoku na staré osvědčené zásady sociálně demokratické politiky a ve svých neblahých důsledcích i útoku, ohrožujícího všechny cenné vymoženosti, kterých dělnická třída v Československé republice dosáhla na poli sociálním, politickém, hospodářském a kulturním.*“⁹⁵

Samotný sjezd byl zahájen proslovem předsedy Antonína Němce. Ten ve svém monologu připomněl nedávno zesnulého Vlastimila Tusara, bývalého předsedu československé vlády za ČSDSD a pozdějšího velvyslance v Berlíně, který zemřel necelý měsíc před konáním sjezdu. Následovně blahopřál socialistům ve Velké Británii, neboť tamní Labour Party historicky poprvé zasedla ve vládě.⁹⁶

Referent, Alfred Meissner, připomněl, že Československá sociální demokracie sice odmítá rozvracečskou politiku stran Kominterny, avšak i nadále není spokojena s aktuálním společenským stavem. Demokratické zřízení je vystaveno nebezpečí ze strany komunistů stejně jako od buržoazie. Cílem politiky strany nadále zůstává dosažení socialismu a nahrazení kapitalistického systému, nejvhodnější cesta však vede skrze sociální reformy: „... *nebylo by nic bláhovějšího, než kdyby buržoazie v Československu se domnívala, že dělnictvo naše smířilo se s řády kapitalistickými, že nemá více zájmu na jejich odstranění, že se spokojí s několika zákony, které by zlepšily jeho životní úroveň. Socialistické dělnictvo v Československé republice chce více.*“⁹⁷ Antonín Hampl zmínil zástupce buržoazie, kteří dokázali v minulosti podpořit sociálně demokratické návrhy, avšak podle jeho mínění byla tato spolupráce podmíněna jistotou jejich postavení: „*Ale tato buržoazie je svobodomyšlná, počívá pokrokově potud, pokud není v nebezpečí, že budou její materiální zájmy ohroženy.*“⁹⁸

⁹⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Úvod

⁹⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Přepis zahajujícího proslovu Antonína Němce

⁹⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Alfreda Meissnera

⁹⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev Antonína Hampla

V průběhu Ostravského sjezdu došlo, mimo jiné, k volbě předsedy strany a výkonného výboru. Post čestného předsedy strany obhájil Antonín Němec.⁹⁹ Ve výkonném výboru pak měli zasednout např. Antonín Hampl, Alfred Meissner či Rudolf Bechyně. Většina členů nového vedení pocházela z pražských buněk. V závěrečné řeči sjezdu bylo zdůrazněno, že žádný referent nepronesl požadavek na vystoupení strany ze Švehlova kabinetu.¹⁰⁰

7.2 Kritika účasti ve vládě

Účast ČSDSD ve Švehlově první vládě nebyla celostranicky hodnocena pozitivně. V průběhu XIV. sjezdu se vzedmula vlna kritiky současného výkonného výboru a jeho údajně příliš vstřícné politice směrem k „měšťáckým stranám“. Ohniskem těchto nesouhlasných názorů se stalo Ostravsko. Úvodem vystoupil referent Čepek za Moravskou Ostravu: *„Naše nespokojenost s politikou strany jest nespokojenost soudružská, jest to nespokojenost, prýšící z přesvědčení, že by se náprava zjednatí dala, jen kdyby bylo více pochopení a kdyby bylo také v některých případech více dobré vůle. Ted nám jde o to, abychom při příštím dělání koaliční politiky nedělali znovu ohromných ústupků, jež by mohly býti ještě horší ve svých důsledcích nežli dosavade.“*¹⁰¹ Zástupce za Slezskou Ostravu, Zegzulka, připomněl, že na Těšínském Slezsku stále neproběhly řádné volby do tamních zákonodárných sborů a podpora těšínských sociálních demokratů pro účast ve vládě dlouhodobě upadá. Referent Vileta z Blovic na Plzeňsku zdůraznil, že ČSDSD pro dosažení svých cílů nepotřebuje být součástí vládní koalice, ale výsledků dosáhne častými manifestacemi. Většina kritiků nevyzývala k okamžitému vystoupení z koalice, avšak požadovala, aby sociálně demokratičtí členové kabinetu neustupovali ze svých pozic a omezili své ústupky.¹⁰²

V reakci na kritiku vystoupil na obranu vládního angažmá ministr sociální péče, Gustav Habrman. Ten shrnul prosazené požadavky sociální demokracie, jež zahrnovaly např. podporu výstavby 60 000 bytových jednotek mezi lety 1921-1923, regulaci nájmu či podporu nezaměstnaných. *„Myslíte, přátelé, že měšťácké strany koaliční samy z dobré vůle a z lásky*

---

⁹⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Zvolení funkcionáři strany

¹⁰⁰ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Závěrečný projev soudruha Tomáška

¹⁰¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev soudruha Čepeka

¹⁰² Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev soudruha Čepeka, Vileta, Bendy, Zegzulky

*k dělnictvu a proletariátu všechno to činí? Já bych vám přál, abyste znali obtížné zápasy a boje, jejichž výsledkem jest právě tato práce.“*¹⁰³

7.3 Německá sociální demokracie v Československu a ČSDSD

ČSDSD a německá sociální demokracie v Československu se od kongresu v Hamburku, kde mezi těmito subjekty vyvěřely národnostní spory, pokoušely vzájemné vztahy zlepšit. Alfred Meissner se k této otázce v polovině roku 1924 vyjádřil následovně: *„Jisté rozpory objevily se mezi námi a německou stranou sociálně demokratickou, které vyvrcholily na sjezdu hamburském. Považuji za svou povinnost říci, že od sjezdu hamburského tyto protivy značně se zmírnily, že nynější poměr jejich k nám je skutečně přátelský, a doufám, že tento přátelský ráz našeho poměru ještě se zvýší a utuží.“*¹⁰⁴ Důkazem snah obou stran narovnat pokřivené vztahy může být též účast poslance německé sociální demokracie, Antona Schäfera z Liberce, na Ostravském sjezdu ČSDSD.¹⁰⁵

I přes oficiální prohlášení nebylo skloubení názorů obou stran možné. Československá sociální demokracie přímo zasedala ve vládním kabinetu v rámci Všenárodní koalice vedené Antonínem Švehlou. Němečtí sociální demokraté se nacházeli v opozici. Z projevů referentů na Ostravském sjezdu ČSDSD vyplývá, že si členové byli dobře vědomi neslučitelnosti politických programů německého voličstva s politickými cíli Československa. Poukazovali na fakt, že si přejí vítězství německé sociální demokracie nad ostatními německými stranami, současně ale přiznávali, že k jednotné práci ve vládě pravděpodobně dojít nemůže. Na německé sociální demokraty bylo apriori nahlíženo jako na uskupení opoziční, současně byli pokládáni za nejpřijatelnější variantu, která mohla z voleb německých občanů Československa vzejít.¹⁰⁶

7.4 Československá sociální demokracie a Komunistická strana Československa

Formální vztahy strany směrem ke Šmeralově KSČ zůstávaly i nadále napjaté. V průběhu Ostravského sjezdu byla vyslovena nevole k pokusu navázat spolupráci

¹⁰³ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Gustava Habrmana

¹⁰⁴ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Alfreda Meissnera

¹⁰⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Zápis z nedělní sjezdové schůze

¹⁰⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Alfreda Meissnera

s komunisty. Jako důvod byla A. Meissnerem zmíněna odlišná taktika obou částí dělnického hnutí: „*Oni (pozn. komunisté) nemají naprosto žádného zájmu na zákonech ve prospěch dělnické třídy, naopak přejí si rozvrátit státu a zbití dělnické třídy, neboť ze zbití dělnické třídy vyvěrá nespokojenost a na nespokojenosti staví své naděje a taktiku.*“¹⁰⁷ Komunistická politika nebyla slučitelná s principy demokratické republiky, z tohoto důvodu nebyla slučitelná ani s praktikami sociální demokracie. Josef Stivín ve svém proslovu poznamenal: „*Všechna úcta před Komunistickým manifestem, je to nejskvělejší kus z historie socialistické propagační literatury a socialistického vědeckého myšlení, ale dnes už je to jen historie. Marx i Engels neváhali později přiznat, že se v tomto komunistickém manifestu mýlili. Manifest ten byl psán ve víře, že roku 1848 propukne v Německu proletářská revoluce, která odstraní kapitalistický řád. Ale ten řád je tam dodnes! Kdyby byl dnes Marx živ, polil by žíravinou svého vtipu každého, kdo by chtěl podle komunistického manifestu z roku 1848 dělat politiku roku 1924...*“¹⁰⁸ Z uvedených projevů vyplývá, že sociální demokraté svůj postoj ke komunistům nadále drželi. Komunismus byl považován referenty XIV. sjezdu za i nadále překonanou ideu, jež sála svoji sílu z nespokojenosti proletariátu. Antonín Hampl, člen výkonného výboru, pronesl: „... *kdyby naši komunisté věděli před čtyřmi lety tolik, kolik vědí dnes, k rozbití sociálně demokratické strany by nedošlo.*“¹⁰⁹

7.5 Zahraniční politika československé sociální demokracie

Podpurný přístup ČSDSD v zahraniční politice směrem k Sovětskému svazu zůstal nadále nepozměněn. Ve výsledné rezoluci sjezdu roku 1924 bylo uvedeno: „*Sjezd strany má za to, že jedním z hlavních předpokladů ozdravení Evropy a ostatního světa jest konsolidace Ruska, že je nevyhnutelné, aby 130 milionů obyvatel říše ruské stalo se znovu důležitým činitelem světové výroby, světového konsumu. Sjezd proto žádá, aby vhodnými smlouvami obchodními byly znovu navázány pravidelné styky hospodářské s republikou ruskou a tato aby také bez průtahů uznána nejen de facto, ale i de jure.*“¹¹⁰ Spolu s podporou však na sjezdu zazněly též kritické hlasy směrem k SSSR a jeho zahraniční politice. V prvé řadě bylo zmíněno

---

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Josefa Stivína

¹⁰⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev Antonína Hampla

¹¹⁰ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Resoluce k Internacionále – přednesl František Soukup.

pronásledování politických odpůrců, mimo jiné i z řad umírněnějších socialistů. Dále pak okupace Gruzie a dalších oblastí na Kavkazu sovětskou armádou. František Soukup debatu uzavřel slovy: „*Sjezd vyslovuje všem obětem sovětské tyranie na Rusi své nejvřelejší soudružské pozdravy.*“¹¹¹

V průběhu Ostravského sjezdu bylo podrobena kritice též světové komunistické hnutí. Odsouzena byla generální stávka komunistů v Rumunsku, dále smrt 18 000 lidí ve finské občanské válce, kteří byli, podle Františka Soukupa, usmrceni „bílými“ v důsledku neuváženého chování tamních komunistů. Další výhrady byly namířeny proti snahám Maďarské republiky rad o znovudobytí Slovenska a navázáním spojeneckého paktu s Rakouskem pro dosažení tohoto cíle. Otto Bauer, předseda rakouské sociální demokracie, k této věci poznamenal: „*V Rakousku se vědělo, že aliance s Uhry znamená válku s Československem, znamená zastavení dovozu uhlí a potravin, znamená nástup českých legií proti Vídni a katastrofu revoluce německo-rakouské.*“¹¹²

Naopak za pozitivní počín bylo prohlášeno zformování Společnosti národů. Ve sjezdové rezoluci bylo poznamenáno: *V tomto směru vítá sjezd zřízení Společnosti národů jako nový, nad jiné vydatný nástroj odzbrojení a mezinárodní i mezistátní dohody a chce, co bude v jeho moci, působiti k tomu, aby autorita její vzrůstala a současně byla naplňována duchem socialistickým.*“¹¹³ František Soukup ve svém referátu dále pronesl: „*Soudruzi a soudružky, má-li býti a může-li býti versaillský mír ve svých některých hospodářských tvrdostech regulován, pak je k tomu jenom jediná cesta, cesta mezinárodní dohody, cesta Společnosti národů...*“¹¹⁴

Nemalé pozornosti se dostalo také situaci v poválečném Německu. ČSDSD společně s francouzskými sociálními demokraty odsuzovala okupaci Porúří francouzskou armádou.¹¹⁵ Společenský stav ve Výmarské republice byl pokládán za znepokojivý. Soukup upozornil na nedávné zrušení tamního nařízení o maximální osmihodinové pracovní době, vyjádřil obavy z narůstajícího německého nacionalismu a militarismu, jež, dle jeho slov, pramenily především z tísnivých podmínek tamního dělnictva. Telegram, jenž Ostravský sjezd zaslal německé sociální demokracii jako podporu do nadcházejících voleb, zněl: „*Sjednocené straně sociálně*

---

¹¹¹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSC v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Světová politika a socialistická Internacionála – přednesl František Soukup.*

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Tamtéž

demokratické v Německu. Sjezd československé sociálně demokratické strany dělnické v Československu pozdravuje soudružskou stranu říšskoněmeckou v jejím těžkém gigantickém boji proti nové tyranii nacionalismu, monarchismu a militarismu a přeje jí plného zdaru a vítězství v nových volbách v boji za společnou věc proletariátu celé střední Evropy: republiku a socialismus.“¹¹⁶ Pozdravná zpráva byla zaslána též sociální demokracii ve Francii.

7.6 Politika ČSDSD k ženám

„Myslím, že vždy a při každé příležitosti poukazovala naše strana na to, že otázka organizace žen jest nejdůležitější jednotkou socialistického hnutí, že jest nejdůležitější otázkou společnosti lidské vůbec. Je proto potřeba, aby právě ženy se snažily, aby organizace žen mohutněly.“¹¹⁷ Sociální demokracie se svým programem a rétorikou snažila zachytit nedávno vzniklou voličskou základnu žen. Voličky se snažila získat sociálním zajištěním matek či podporou osamostatňování žen skrze přístup k pracovním místům.¹¹⁸ V rámci zastoupení ČSDSD v institucích republiky působily též ženy, jejich početní poměr k mužským členům však zůstával nadále nevyrovnan. Pro srovnání, sjezdu v Ostravě se účastnilo 478 delegátů, přičemž toto číslo obsahovalo pouze 23 žen.¹¹⁹ Senátorka sociální demokracie Ecksteinová tehdy prohlásila: „Dělnické ženy a ženy celého národa nemohou zapomenouti, že za svoji rovnoprávnost děkují bojům, úsilí a práci sociálně demokratické strany. Sociální demokracie to byla, která pracovala, aby s dělnickou ženou byla osvobozena žena všech vrstev a dělnické ženy budou za to vždycky vděчны a oddány straně soc. demokratické.“¹²⁰

7.7 První snahy o komplexní změnu politického programu

Myšlenka širší revize programu Československé sociálně demokratické strany dělnické byla pronesena již v průběhu XIV. sjezdu roku 1924. Delegát Josef Stivín, v té době působící jako šéfredaktor Práva lidu, přednesl požadavek v rámci zprávy komise pro změnu programu

---

¹¹⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Světová politika a socialistická Internacionála – citovaný telegram

¹¹⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev soudruha Noska

¹¹⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 108, Propagační materiál

¹¹⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Zpráva mandátové komise

¹²⁰ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Projev senátorky Ecksteinové

strany, jež by měla dostatečně reflektovat oddělení komunistického hnutí a skutečnost, že klíčové požadavky předchozího programu byly již z velké části naplněny. V úvodu Stivín poukázal na úspěšné splnění dosavadního Hainfeldského programu: „Z minimálního programu hainfeldského splněno téměř všechno, hlavně v posledních 6 letech od převratu... My jsme dosáhli demokratického státu, republikánského státního zřízení se stejným volebním právem pro všechny a s jeho plným rozšířením i na ženy. Ústava vytyčuje zásadu, že lid je zdrojem veškeré moci ve státě.“¹²¹ Posléze vyzval stranické odborníky, aby se změnou programu počali zaobírat. Sám Stivín navrhl verzi minimálního programu¹²², jenž rozdělil do 12 oblastí:

1. Sociální politika a Mezinárodní úřad práce.
2. Kulturní a školská politika.
3. Otázka ženská.
4. Ústavně-právní otázky.
5. Otázky správní.
6. Internacionála, Společnost národů a zahraniční politika.
7. Hospodářská politika a družstevnictví.
8. Finanční a daňové otázky.
9. Agrární otázka a pozemková reforma.
10. Otázky samosprávné.
11. Problém obrany země.
12. Otázky národnostních menšin a českých menšin.

Stivín po představení všech bodů vyzval nástupnický výkonný výbor, aby se zasadil o rozsáhlejší propracování revize. Připustil, že formování maximálního programu, tedy účinného základního programového prohlášení, bude důležitější i složitější: „...musí to být krátké vyznání víry, které by každý náš tajemník, redaktor, agitátor, řečník, žák řečnického kursu a důvěrník mohl se snadno naučiti nazpaměť.“¹²³

7.8 Klíčová témata politického programu

Jedním z hlavních témat politiky ČSDSD zůstával i nadále boj za sociální pojištění. Strana již v předchozím období podpořila novelizaci nemocenského zákona roku 1919, který upravoval nároky na přiznání pojištění starobního, invalidního a nemocenského. V prosinci

---

¹²¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Referát Josefa Stivína

¹²² Dlouhodobé obsáhlejší body, které by se strana měla pokusit prosazovat.

¹²³ Tamtéž

1920 byla dodatečně schválena novela, jež zadávala povinnost uhradit polovinu nákladů přímo státu, druhou polovinu pak zaměstnavateli pojištěného.¹²⁴ Sociálně demokratický poslanec, Václav Johanis, v Ostravě podotkl, že zákon o sociálním pojištění nese stále řadu nedostatků. Jmenovitě zmínil absenci jasně vymezeného rámce úrazového pojištění či nedostatečné rozšíření invalidního a nemocenského pojištění. „*Všecky důvody mluví pro to, aby se s uskutečněním pojištění spěchalo. Nechceme být pozadu za jinými státy, zejména za těmi státy, které pojištění starobní a invalidní provedly již v 19. století. Po Německu, které provedlo pojištění roku 1889, následovala Anglie 1911, Francie roku 1910, ... Nebýtí nešťastného rozkolu komunistického, mohli jsme být dále. Je nesporno, že nastolení úřednické vlády v r. 1920 a 1921 bylo uskutečnění sociálního pojištění oddáleno.*“¹²⁵

Dalším klíčovým pilířem sociálně demokratického politického programu setrvalo dokončení pozemkové reformy. Přestože samotná reforma si udržovala téměř výhradní podporu napříč členským aparátem ČSDSD, způsoby, jakými byla prováděna, si obdobně jednoznačnou podporu nezískaly. Sociálně demokratický poslanec Benda za Bratislavu vyslovil výhrady k provádění pozemkové reformy na Slovensku: „*Na pozemkové reformě, zejména na Slovensku, máme velký zájem. Pozemková reforma nesmí se provádět tak rychlým tempem, jak se to děje v tomto roku. V letech 1921-1923 se v pozemkové reformě nedělalo na Slovensku takřka nic. Nyní to zato přišlo rychlým tempem, celé Slovensko se má rozparcelovati, a je tam nedostatek úředníků a nedostatek možnosti, aby se zemědělstí dělníci uplatnili.*“¹²⁶

V programové rezoluci byl dále kladen důraz na zlepšení pracovních poměrů v Československu. Širší prostor byl věnován úpravám pracovních práv žen od ochrany mateřství, vyloučení žen ze škodlivých závodů pro ženský organismus až po povinný pracovní nedělní klid pro ženy a nedospělé. Navrhované reformy dále zaváděly zákaz výdělečné práce pro děti a nedospělé do 16 let či prodloužení a zkvalitnění školní docházky pro děti a nedospělé do 16 let.¹²⁷

---

¹²⁴ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: projev Václava Johanise

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Přepis závěrečné schůze

¹²⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2, Protokol XIV. Řádného sjezdu ČSDSD: Programová rezoluce pro období 1924–1927

7.9 Parlamentní volby roku 1925

15. listopadu 1925 proběhly v Československu volby do obou komor parlamentu, které celostátně vyhrála Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (RSZML). Do prvních voleb po vnitrostranickém rozkolu se promítla kolísavá podpora ČSDSD v republice. Oproti volbám z roku 1920, které sociální demokracie ovládla, se nyní v celostátním měřítku propadla na čtvrté místo. Nejnižší podporu strana získala na Slovensku, nejvyšší v Čechách.

V období konání voleb se v ČSR nacházelo 7 855 822 oprávněných voličů do poslanecké sněmovny. RSZML Antonína Švehly v nich získala 970 940 hlasů (13,66 %), KSČ 934 223 hlasů (13,15 %), Československá strana lidová 691 095 hlasů (9,72 %) a ČSDSD 631 403 hlasů (8,88 %). Ze zúčastněných německých stran skončila Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR na druhém místě s 411 365 hlasy (5,79 %). Po převedení hlasů na jednotlivé mandáty mělo v nové poslanecké sněmovně zasednout 29 československých sociálně demokratických poslanců.¹²⁸

V Čechách získala ČSDSD z celkového počtu 3 667 452 odevzdaných platných hlasů do poslanecké sněmovny 386 440 hlasů (10,42 %). Na Moravě dokázala uhájit 166 145 (9,66 %) z odevzdaných 1 668 489 hlasů. Na Slovensku získala pouze 60 635 voličů (4,25 %) z celkových 1 420 095, kteří přišli k volbám. Na Podkarpatské Rusi uhájila 18 183 hlasů (7,40 %) z celkem odevzdaných 232 941.¹²⁹

V roce 1925 bylo v Československu evidováno celkem 6 659 365 oprávněných voličů pro volby do senátu. Z celkového počtu odevzdaných platných hlasů - 6 096 717, získala ČSDSD 537 470 hlasů (8,82 %). Podpora strany v senátních volbách byla tedy o 0,06 % nižší než ve volbách do poslanecké sněmovny.¹³⁰ Sociální demokracie dvoukomorový parlament neuznávala: „*Sociální demokracie je zásadně pro zákonodárny systém jednokomorový. Jestliže přes to schválila ústavní listinu republiky Československé, jež zřizuje sněmovny dvě, vedle sněmovny poslanecké ještě senát, stalo se to jedině s předpokladem, že senát nebude žádnou kopií starých sněmoven panských, lordů a jiných obdobných institucí...*“¹³¹

9. prosince 1925 byla zformována nová koaliční vláda Antonína Švehly, v níž zasedla též ČSDSD. Sociální demokracie v ní získala tři ministerská křesla. Rudolf Bechyně byl

¹²⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Tabulky k volbám z roku 1925

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Senát

jmenován ministrem železnic, Lev Winter získal mandát ministra sociální péče a Ivan Déer stanul v čele ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizaci správy.¹³² Brzy vypukla uvnitř koalice neshoda kvůli údajnému zamítavému postoji ostatních stran vůči návrhům sociální demokracie. Vládní kabinet byl prezidentem rozpuštěn 18. března 1926. Den poté ČSDSD podnikla „manifestaci k pracujícímu lidu“, během které zdůvodňovala, proč se rozhodla přestoupit do opozice.¹³³

---

¹³² *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Zpráva o činnosti strany*

¹³³ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Manifest strany československého lidu*

8 ČSDSD MEZI LETY 1927-1930

8.1 XV. sjezd v Praze

Sjezd sociální demokracie, konaný ve dnech 15. – 18. dubna 1927 ve Smetanově sále Obecního domu, měl dle původního termínu proběhnout již na sklonku roku 1926. Jako důvod odložení sjezdu byla ve zprávě uvedena „celková politická situace“.¹³⁴ Obdobě jako v případě sjezdu v Ostravě, předcházelo XV. celorepublikovému setkání strany úmrtí předního politika ČSDSD, tentokrát šlo o čestného předsedu Antonína Němce, jenž zemřel 25. května 1926.

V průběhu zasedání bylo ústředním výkonným výbor zvoleno představenstvo strany v čele s předsedou Antonínem Hamplem a místopředsedy Josefem Noskem a Karlem Kindlem.¹³⁵

Výsledná rezoluce sjezdu byla doplněna o přehled vývoje strany od roku 1920 až do dne konání sjezdu. Z evidovaných přehledů o členské základně a organizaci strany lze vypožorovat, že mezi lety 1920 až 1923 procházela ČSDSD vnitřní krizí, jež byla pravděpodobně způsobena odštěpením komunistické části členské základny.

Ke konci roku 1923 bylo v celém Československu evidováno 2256 místních politických organizací, z tohoto 1404 v Čechách, 614 na Moravě a 238 na Slovensku.¹³⁶ 31. prosince 1926 se v Československé republice nacházelo 3022 místních organizací, přičemž v tomto období vzniklo 1057 nových organizací a 391 jich zaniklo.

Obdobný vývoj lze vypožorovat též z počtu členů ČSDSD. Ke dni 31. prosince 1923 byl celorepublikový stav členstva určen na 99 810 z toho 18 % žen. O tři roky později bylo toto číslo navýšeno na celkových 114 953 členů z toho 16 % žen.¹³⁷ V měřítku sociálním náleželo odhadem 80 % členů k dělnické vrstvě, 7 % tvořili domkaři a maloročníci.¹³⁸

---

¹³⁴ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Úvodní zpráva

¹³⁵ *Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze*. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 9

¹³⁶ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Tabulka II. Počet místních politických organizací strany a jejich rozložení

¹³⁷ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Tabulka III. Přehled stavu a pohybu členstva

¹³⁸ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Sociální rozvrstvení příslušníků strany

8.2 ČSDSD a „měšťácké strany“

V průběhu angažmá československé sociální demokracie ve vládě tzv. Všenárodní koalice, jež byla časově ohraničena lety 1921–1926, lze vypožorovat z veřejných projevů předních členů ČSDSD opatrnou podporu spolupráce s „měšťáckými“ stranami. Připomeňme, že i přes několik výhrad jednotlivých delegátů sjezdu, se žádný z referentů přímo nepostavil proti spolupráci se středopravicovými stranami. Výkonný výbor na XIV. sjezdu podporoval účast strany ve vládě a připomínal úspěchy, které sociálnědemokratičtí ministři prosadili. Počátkem konce spolupráce s „měšťáckými stranami“ ve vládě se stal spor, zda se kabinet měl prioritně věnovat komplexnímu vyřešení zákona o pojištění, jak navrhovala sociální demokracie, či zda měla být pozornost primárně zaměřena na stanovení výše zemědělských a průmyslových cel, jak doporučovala především strana agrární.¹³⁹

Smířlivější přístup byl v nadcházejícím období přehodnocen: *„Z historie posledního roku (pozn. 1926) se přesvědčujeme o nevývratném faktu, že v Československé republice nemáme co činiti s buržoazií jako politickým odpůrcem, který se řídí i v politice určitými zásadami a dbá závazků a úmluv, jako je tomu zvykem u národů západních a severských, nýbrž že naše buržoazie je maloměšťácká a sobecká, a že ji nelze považovati za politického odpůrce, ale za nepřítele v plném toho slova smyslu.“*¹⁴⁰ I přes odchod strany do opozice bylo vedením ČSDSD zdůrazňováno, že se tak československá sociálně demokratická politika nestaví na roveň s komunistickou: *„Naše opozice není ovšem opozicí proti státu, není opozicí proti republice, při níž stojíme svou duší i krví, a za ní povždy budeme státi jako její věrná stráž proti každému útoku zvenčí i každému rozkladu uvnitř. Naše opozice jest opozicí proti dnešní vládě (pozn. vláda tzv. Panské koalice) a proti dnešní většině. Jest opozicí proti reakci, proti níž půjdeme se stejnou bezohledností, s jakou jde ona proti životním zájmům lidu.“*¹⁴¹

Gradace vzájemných antipatií se dotkla též vztahů socialistického hnutí a křesťanských politických stran. Oproti sociální demokracii získala v listopadových volbách 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana na Slovensku silný mandát. ČSDSD, jako tradiční politický rival církevní politiky, vyjádřila obavy o povolebním období na Slovensku: *„V historických zemích zahájen byl boj o školu, na Slovensku podnikli ostrý útok proti socialismu a pokrokovým snahám katoličtí biskupové. Vydali pastýřský list, který byl předčítán ve všech katolických*

¹³⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Úvodní zpráva

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Proti politice česko-německé celně kongruové koalice

kostelích. V něm nařizovali všem farářům, aby socialistům odpírali církevní úkony, při čemž sledovali zajištění své nadvlády.¹⁴² Atmosféru vyostřil též probíhající konflikt, jenž byl přímým důsledkem tzv. Marmaggiho aféry¹⁴³. Sociální demokraté se rázem postavili na stranu prezidenta republiky, když v rámci vládního prohlášení podpořili názor, který posouval pochybení na stranu Vatikánu.¹⁴⁴ Poslanci ČSDSD též nepodpořili navýšení kněžských platů a jejich přiřazení do tzv. požitkového zákona.

V období úřednické vlády Jana Černého a nástupnické Panské koalice byly socialistické strany nuceny odejít do opozice. ČSDSD tímto vývojem ztratila přímý vliv na politiku kabinetu. Snahu o prosazení alespoň části vytyčeného programu se pokoušela realizovat veřejnými manifestacemi.¹⁴⁵ Po zavedení zemědělských cel v národním shromáždění se rázem projevila neefektivita takové strategie.

8.3 ČSDSD a II. internacionála

Účast strany v II. internacionále byla nadále všeobecně podporována. V průběhu XV. sjezdu bylo poukázáno na podobný ideologický vývoj evropských sociálně demokratických stran v Evropě. Nebylo již výjimkou, aby se socialistické strany podílely na vládách s „měšťáckými stranami“. Dle vyjádření výboru sjezdu však byla tato spolupráce podmíněna možnostmi prosadit části vlastního programu a tím zlepšit život dělníků.¹⁴⁶

Ve dnech 6. – 12. srpna 1928 proběhl v Bruselu sjezd Socialistické internacionály, kam vyslala vlastní reprezentaci i ČSDSD. Přítomní delegáti podpořili demokratická státní zřízení ve všech státech. Naopak jednomyslně odmítli pronásledování socialistů v Sovětském svazu a vzestup fašistických myšlenek ve světě.¹⁴⁷ Členem výkonného výboru internacionály za ČSDSD byl opětovně zvolen František Soukup, jeho zástupcem Lev Winter.

---

¹⁴² *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Zpráva o činnosti strany

¹⁴³ Diplomatický konflikt mezi Vatikánem a Československou republikou z roku 1925, jenž představoval vyvrcholení sporů o odkaz mistra Jana Husa.

¹⁴⁴ Tamtéž

¹⁴⁵ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Proti politice česko-německé celně kongruové koalice

¹⁴⁶ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Zpráva o činnosti strany

¹⁴⁷ *Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze*. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 86–87

8.4 ČSDSD a komunistické hnutí

Stanovisko ke Kominterně a KSČ nebylo přehodnoceno. Z vyjádření členů výkonného výboru vyplynulo, že pokud nedojde uvnitř bolševického hnutí k zásadní reformě programu a k přijetí strategie zakládající se na systému parlamentarismu, není jakákoliv spolupráce s komunisty možná. Sociálně demokratická strana dále na XV. sjezdu vyzvala III. internacionálu k rozbití její „tuhé centralisace“ komunistických stran a k okamžitému zastavení pronásledování sociálních demokratů v Sovětském svazu.¹⁴⁸

Po V. sjezdu KSČ z února 1929, kdy se do čela strany dostala promoskevská část komunistů vedená Klementem Gottwaldem, bylo zřejmé, že šance na spolupráci sociální demokracie s komunisty je čím dál méně pravděpodobná.

V manifestu výkonného výboru ČSDSD z roku 1927 byly vyjádřeny obavy z důsledků, které mohla odluka levicových stran z vlády mít. Nadměrným odmítáním sociální politiky mohly, podle sociální demokracie, „měšťácké strany“ způsobit navýšení podpory komunistického hnutí a protirepublikových nálad dělnické třídy. Lze polemizovat, do jaké míry mohlo přehlížení návrhů levicových stran ovlivnit nadcházející radikalizaci části členstva KSČ.

8.6 Politický program československé sociální demokracie

Zásadním pilířem sociálně demokratické politiky nadále zůstávalo upravování podmínek a nároků pro pojištění. Zvláštní pozornost byla v letech 1927 a 1928 věnována změnám tzv. požitkového zákona státně-zaměstnaneckého.¹⁴⁹ Kromě nezahrnutí lidí vykonávajících kněžský úřad, přednesla strana požadavek, aby finance, které by taková reforma potřebovala, nepocházely nepřímou od daňových poplatníků (např. uvalením vyšší daně na základní potraviny). Další hospodářský návrh se týkal regulace cen státem u základních potravin a potřeb.

Vliv sociální demokracie na probíhající pozemkovou reformu byl, dle zprávy sekretariátu, omezen již před volbami roku 1924. Příčinou bylo úmrtí dosavadního zástupce strany ve Státním pozemkovém úřadu, Malého (pozn. neuvedeno křestní jméno), jenž byl nahrazen až po roce od úmrtí.¹⁵⁰ Hlavní vliv na přerozdělování půdy získali zástupci agrární

¹⁴⁸ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Odpověď komunistům*

¹⁴⁹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Po ustavení vlády odborníků*

¹⁵⁰ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Pozemková a lesní reforma*

strany. Ve zprávě z roku 1927 dále stálo: „*Od doby, kdy vliv naší strany byl oslaben (pozn. volby z roku 1925), nastupuje v provádění pozemkové reformy kurs vlídnější k velkostatkářům a upjatý oproti nejdrobnějším uchazečům. Zatím co na jedné straně propouštějí se velkostatkářům výměry půdy v měřítku až dosud neobvyklém, projevuje se v řízení přidělovém zřetelně snaha přidělovat uchazečům již existenčně zabezpečeným na úkor bezzemků a nejpotřebnějších uchazečů. Režim tento byl nesnesitelně zostřen nastoupením vlády česko-německé občanské většiny v oblastech národnostně smíšených.*“¹⁵¹

V rámci opoziční politiky započala strana kritizovat snahy Panské koalice Antonína Švehly. Pokus kabinetu o reformu veřejné správy byl sociálními demokraty kritizován pro údajné omezování demokratických zásad a ohrožování práv českého obyvatelstva v oblastech s převážně německojazyčným obyvatelstvem.¹⁵²

V nadcházejícím období se ČSDSD zaměřila na získání podpory českého obyvatelstva žijícího v oblastech s německojazyčnou většinou. Skutečnost, že Antonín Švehla do kabinetu přizval jako první československý předseda vlády též německé strany, byla sociálními demokratickými využita k sestavení agitačního programu na podporu českých komunálních menšin. V rezoluci XV. sjezdu stálo: „*Naše strana, svým programem mezinárodní, snaží se řešiti otázku národnostní v našem státě na podkladě spravedlnosti. Jako strana československá stará se ovšem především o to, aby oprávněné zájmy českých menšin, jimiž silně jest prostoupeno pohraniční národnostně smíšené území, byly hájeny a bráněny proti utiskovatelům.*“¹⁵³ V rámci politického narativu byl šířen demagogický obraz česko-německého soužití v zahraničních oblastech, kdy stratifikaci jazykové měla odpovídat též stratifikace ekonomická: „*Poslání, jež strana vykonává v těchto českých menšinách, jest diktováno skutečností, že český lid, který tyto menšiny tvoří, jsou vedle státních zaměstnanců velkou většinou dělníci a malí živnostníci, kteří svými německými zaměstnavateli nebo zákazníky jsou z důvodů nacionálních utiskováni.*“¹⁵⁴ V dubnu 1927 byl stanoven tzv. menšinový výbor při ústředním výkonném výboru ČSDSD, který se měl šířeji zabývat záležitostmi českých menšin. Jeho předsedou byl jmenován Jaroslav Aster.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Resoluce komunální konference II.

¹⁵³ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Zpráva menšinového odboru

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 113

Dalším sporem mezi nově zformovanou vládou a sociální demokracií se stala péče o válečné poškozence. Ke konci roku 1925 žádalo o důchod celkem 917 535 poškozenců, z tohoto čísla 294 246 invalidů, 161 786 válečných vdov, 326 728 válečných sirotků a 134 775 válečných předků.¹⁵⁶ ČSDSD prohlašovala, že i přes vyplacení 3 259 345 000 Kč těmto osobám, je současná výše důchodů, v porovnání se zeměmi západní Evropy, nesrovnatelná. Opakovaně odsuzovala návrh vlády, jenž počítal se zastavením vyplácení důchodů tzv. lehkým invalidům¹⁵⁷.

8.7 Politika ČSDSD k ženám

Strana se nadále pokoušela rozšířit svoji podporu u ženské části voličstva. Ze zprávy XV. sjezdu o ženském hnutí vyplývá, že si výkonný výbor a sekretariát uvědomovaly, že agitační strategie strany v této záležitosti je stále nedostatečně propracovaná. „*Organizační a agitační práce mezi ženami má stále ještě ráz průkopnický a jest jí proto zápasiti se všemi počátečními obtížemi, jež hledíme překonati usilovnou prací vzdělávací i agitační, sledujeme jediný cíl: vytvářet silnou, vlivnou stranu sociálně demokratickou.*“¹⁵⁸ Zpráva dále poukazovala na problematiku mateřství, jež často zaměstnalo ženu natolik, že se politickým a hospodářským otázkám nedokázala dostatečně věnovat. Ženy výdělečně činné pak údajně vypotřebovávaly veškerou svoji energii na splnění svých pracovních povinností. Vedení strany připomnělo sjezd žen z roku 1926, zavázalo se podporovat vstup nových členek do strany a tím zvýšit celkový podíl žen v ČSDSD.

8.8 Německá sociální demokracie v Československu a ČSDSD

Po jmenování třetí Švehlovy vlády roku 1926 padl dosavadní status quo v poválečném Československu, jenž německé politické strany řadil do opozice. Tento vývoj způsobil, že i ČSDSD se pokusila navázat užší spolupráci s německými sociálními demokraty v ČSR. V průběhu roku 1926 a především 1927 proběhla řada jednání mezi oběma stranami, která si kladla za cíl maximálně sblížit vlastní politické programy do jednotné sociálně demokratické

---

¹⁵⁶ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Péče o válečné poškozence*

¹⁵⁷ Příjemci invalidních důchodů, jejichž omezení výdělečné činnosti se pohybuje mezi 20 % až 35 %.

¹⁵⁸ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3, Zpráva k XV. Řádnému sjezdu: Hnutí žen*

opozice vůči „celně kongruové česko-německé panské koalici“.¹⁵⁹ Výsledkem jednání se stal I. sjezd sociálně demokratických stran dělnických v Československu, jenž proběhl 28. až 29. ledna 1928 na Smíchově. „*Tento společný sjezd konal se za veliké účasti delegátů všech sociálně demokratických stran, československé, německé, polské a podkarpatoruské. Sledován byl s mimořádným zájmem nejen příslušníky všech těchto stran, ale také ostatní politickou veřejností. Vyvolal však také zvýšenou pozornost v sociálně demokratických stranách ostatních států, které s radostí a uspokojením kvitovaly jeho zdařilý průběh.*“¹⁶⁰ V důsledku sjezdu vznikl Společný výbor sociálně demokratických stran v republice Československé, který měl sloužit jako poradní platforma pro společný postup socialistických stran v opozici.

8.9 Volby do obcí roku 1927

Obecní volby byly vypsány na den 16. října 1927 v celkem 12 320 obcích, tedy v cca 78 % z celkového počtu obcí v ČSR. V tomto čísle bylo obsaženo 8 700 obcí v Čechách a na Moravě, 3 200 na Slovensku a asi 420 na Podkarpatské Rusi. Ve zbylých 22 % volby vypsány nebyly z důvodu dřívějšího či pozdějšího konání voleb předchozích. Z tohoto čísla bylo v 5 175 obcích podána jednotná kandidátka všech stran. K hlasovacím volbám tedy došlo v 7 145 obcích.¹⁶¹

Československá sociální demokracie kandidovala samostatně ve 39 % z obcí, v nichž byly hlasovací volby vypsány. V dalších 207 obcích strana kandidovala na společných kandidátkách s dalšími politickými subjekty.¹⁶²

Ve zprávě o činnosti strany z roku 1930 bylo k těmto volbám uvedeno: „*Dohromady v obvodu Čech, Moravy a Slovenska obdržela strana ve 2676 obcích, v nichž samostatně kandidovala, celkem 446,269 hlasů proti 353,878 hlasům, které v těchže obcích obdržela v r. 1925.*“¹⁶³ I přes zkreslenost těchto výsledků, jež byla způsobena nezapočítáním 54,5 % obcí v Československu do celkového výsledku, volební výsledky odhalily pomalý růst podpory ČSDSD.

---

¹⁵⁹ Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 31

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 32

¹⁶¹ Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 116

¹⁶² Tamtéž, s. 117

¹⁶³ Tamtéž, s. 118

8.10 Parlamentní volby z roku 1929

27. října 1929 proběhly třetí volby do obou komor parlamentu Československé republiky. V celorepublikovém měřítku obhájila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu svoji dominantní pozici, neboť získala 1 105 498 hlasů (15 %) a volební prvenství. Československá sociální demokracie zlepšila svůj volební výsledek a oproti volbám z roku 1925, kdy strana získala 631 403 hlasů (8,88 %), obdržela nyní 963 462 hlasů (13 %), tedy o 332 059 voličů více než ve volbách minulých, čímž zaujala místo 2. nejsilnější celorepublikové strany.¹⁶⁴ Kromě sociální demokracie si ve volbách polepšila Československá strana národně socialistická v čele s Václavem Klobáčkem, jež získala oproti minulým volbám o 1,8 % lepší výsledek (z 8,6 % na 10,4 %). Naopak volební podpora KSČ, jež v roce 1925 dosáhla 934 223 hlasů (13,15 %), opadla na číslo 753 220 (10,2 %). Necelých 68 000 voličů ztratila též strana lidová, podpora Hlinkovy slovenské ľudové strany byla snížena o 64 061 hlasů.¹⁶⁵

Zlepšení volebního výsledku dosáhla též Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (DSAP), která obdržela 506 761 hlasů (6,9 %) oproti 411 010 hlasů (5,8 %) z voleb roku 1925. DSAP se stala nejsilnější německou politickou stranou v Československu.

V souběžných volbách do senátu získala československá sociální demokracie 20 mandátů, tedy o 6 více než ve volbách z roku 1925. V průběhu první schůze obměněné horní komory parlamentu byl jejím předsedou zvolen František Soukup.¹⁶⁶

V povolebním poděkování představenstva ČSDSD stálo: „*Děkujeme vám všem! Děkujeme vám jménem naší strany, děkujeme vám jménem pracující třídy, za jejíž osudy v tomto státě přejímá dnes československá sociální demokracie hlavní díl odpovědnosti. Viděli jsme vás všechny, jak horečně a s neutuchajícím nadšením jste pracovali dnem i nocí, mužové i ženy, mládež i starci, viděli jsme vás v té klopotné drobné práci, která tolik přispěla k našim výsledkům.*“¹⁶⁷

V nadcházejícím období se československá sociální demokracie účastnila vládního kabinetu široké koalice Františka Udržala. Představenstvo ČSDSD si uvědomovalo, že v případě spoluúčasti DSAP ve vládě, by byl navýšen sociálně demokratický vliv, jenž by v takovém složení byl prosazován dvěma politickými subjekty. K realizaci strategie skloubení programu československé a německé sociální demokracie napomáhal vývoj jejich vztahů za

---

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 74

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 74

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 107

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 75

působení panské koalice. „Při tomto jednání počítalo se s určitostí, že v této koalici budou zastoupeny i německé strany a my jsme měli největší zájem na tom, aby němečtí sociální demokraté zaujali důležité místo v této koalici i v nové vládě. Přesvědčivše se z předcházejících jednání se zástupci německé sociálně demokratické strany dělnické, že tato strana je rozhodnuta za určitých podmínek vstoupiti společně s naší stranou do nové vlády, prohlásili jsme, že němečtí sociální demokraté jako nejsilnější politická strana německého lidu nesmějí býti vyloučeni z účasti ve vládě a zdůraznili jsme, že naše strana nevstoupí do vlády, nebudou-li přibráni němečtí sociální demokraté.“¹⁶⁸

8.11 XVI. sjezd v Praze

XVI. sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické proběhl ve dnech 27. až 29. září 1930 v Obecním domě hlavního města Prahy. V úvodu zprávy sjezdu byla zhodnocena činnost sociální demokracie od XV. sjezdu s odkazem na její působení v opozici a kritika přístupu vládního kabinetu. „Po celý rok 1927 prosazovaly vládní strany svoje stavovské požadavky a ani v nejmenším se neohlížely na životní zájmy a potřeby nejčtetnější třídy obyvatelstva tohoto státu.“¹⁶⁹

Nárůst počtu členské základny, jenž byl nastíněn již na XV. sjezdu a který započal na přelomu let 1923 a 1924, pokračoval i v tomto období. V celé republice bylo ke dni 31. prosince 1929 evidováno celkem 155 483 členů z toho 26 279 žen (16,9 %). Z tohoto čísla náležela většina k dělnické společenské vrstvě (cca 75 %).¹⁷⁰

První den setkání byl uveden proslovem předsedy strany, Antonína Hampla, jenž byl doplněn uvádějícím výstupem předsedy sjezdu, Antonína Tomáška. Následoval již tradiční pozdrav prezidentu republiky a výstup hostů ze spřátelených sociálně demokratických stran. V závěru prvního dne byly otevřeny diskuse týkající se činnosti ČSDSD a II. internacionály. V druhém dni sjezdu byla rozebírána činnost hnutí mládeže a žen při sociální demokracii v posledních letech.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 78

¹⁶⁹ Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930, s. 12

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 179

¹⁷¹ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 1-107

Samotné představení nového programu strany Josefem Stivínem proběhlo již v závěru druhého sjezdového dne, diskuse přítomných delegátů a formální přijetí programu proběhly den následující.

V úvodu svého proslovu poděkoval Josef Stivín za všechny polemiky, jež byly za účelem revize programu do redakce Práva lidu zaslány: „*Můj i váš úkol je usnadněn tím, že – jak víte – provedli jsme v Právu lidu obsáhlou předsjezdovou diskusi o programu strany, do které zasáhly také některé jiné naše listy.*“¹⁷² Následoval dodatek, ve kterém autor programu zdůraznil, že program i nadále navazuje na ideály Marxe a Engelse, avšak s příklonem k jejich pozdějším statím: „... *pokud jde o dílo Marxovo a Engelsovo přímo, pokládal bych za testament obou těchto historických postav socialismu předmluvu Engelsovu k novému vydání Marxovy knížky Die Klassenkämpfe in Frankreich psanou v březnu 1895, tedy krátce před Engelsovou smrtí a za dvanáct let po smrti Marxově. Tady Engels zcela otevřeně přiznává některé své i Marxovy omyly, prohlašuje metody boje z roku 1848, tedy ty, které mohl mít jedině na mysli Komunistický manifest, za zastaralé, a přiznává, že roku 1848 ještě daleko nebyl hospodářský vývoj na kontinentě zralý pro odstranění kapitalistické produkce.*“¹⁷³

Po rozpravách přihlášených delegátů o programu strany a po přečtení zpráv mandátové a návrhové komise byl program, na základě výzvy Františka Tomáška, schválen a podle sjezdové zprávy přivítán hlasitým potleskem.

---

¹⁷² Tamtéž, s. 96–97

¹⁷³ Tamtéž, s. 96–97

9 Analýza otištěných polemik k revizi programu

9.1 Stivínův program

Politický program Československé sociálně demokratické strany dělnické byl oficiálně přijat delegáty XVI. sjezdu v Praze 29. září 1930. V konečné podobě byl rozsahově tvořen téměř dvaceti stranami textu, jež byly Josefem Stivínem rozděleny do čtyř hlavních částí.

V úvodu bylo zasazeno tzv. prohlášení zásad, kde byla v devíti bodech zdůrazněna snaha ČSDSD dosáhnout socialismu skrze demokratické principy republiky. Druhou část představoval tzv. akční program, jenž byl rozdělen do podřadných celků – *obor hospodářské politiky, obor zemědělské politiky, obor ochranného zákonodárství, obor sociálně pojišťovacího zákonodárství a péče sociální a sociálně-zdravotní, obor vnitřní a mezinárodní politiky, program kulturně politický*. Následoval tzv. program samosprávný, který byl rozdělen na části – *územní samospráva a její základy, pracovní program územní samosprávy, hospodářství a podnikání samosprávy*. Poslední část, tzv. program zemědělský, byla tvořena – *odborné vzdělání zemědělské a ochrana zemědělské práce, hospodářská a finanční politika zemědělská, ochrana zemědělských pachtýřů a boj proti lichvě pozemkové, odborné veřejnoprávní organizace zemědělské, zemědělství a lesní zaměstnanci, k socialisaci zemědělské výroby*.¹⁷⁴

9.2 Analýza vybraných polemik

V období mezi lety 1928 až 1930 dostala členská základna a sociálně demokratičtí ideologové možnost podílet se přímo na utváření nového programu posláním teoretických článků do redakce Práva lidu: „*Ale když revidujeme svůj program, je třeba se zastavit u otázek, které jen zdánlivě nesouvisí s denní politikou čili zrevidovat ideové základy strany a shodnout se, co je nám všem společné. Proto chceme v této diskusi dát v první řadě slovo soudruhům, kteří se zabývají odborně filosofií, hospodářstvím, sociologií a získali jsme už slib řady mladších teoretických pracovníků, v naší straně působících, že nám tyto problémy v Právu lidu osvětlí a rozvedou.*“¹⁷⁵ Josef Stivín, autor programu a šéfredaktor Práva lidu, připustil záměrnou selekci došlých článků: „*Volnost diskuse v našem ústředním orgánu měla ovšem jisté meze, které jsou dány samy sebou, proto jsem také všechny články, jež mne k diskusi došly, nemohl*

¹⁷⁴ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 180–203

¹⁷⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STIVÍN, Josef. *Zahajujeme diskusi*

otisknouti. Neprozrazuji žádného tajemství, povím-li, že jsme přirozeně diskusi aranžovali, už proto, aby byla dostatečně obslána a nevázla, ale zejména proto, aby vykonala své poslání...“¹⁷⁶

Kritérium pro výběr článků v této práci bylo stanoveno jejich relevancí při formování výsledné formy programu. U každého článku se pokusím porovnat jeho myšlenku se zněním bodu programu, ke kterému se vztahuje. Práce nemůže obsahovat komplexní analýzu všech příspěvků, neboť většina z nich nebyla nikdy otištěna a jejich původní forma se nedochovala. Práce se proto bude soustředit na ty, které byly otištěny a jejichž text se dochoval.

9.2.1 O potřebě nového programu

Ve svém článku *Význam sociálně demokratického programu* zmínil Jiří Stolz důvody pro vytvoření nových politických cílů a zásad. Obměna programu strany z jeho pohledu reflektovala aktuální realitu, kdy je společnost připravena udělat další krok směrem k socialistické společnosti: „*Program je podle slov Marxových mezník, na němž lze posoudit výši, kterou hnutí dosáhlo a poznání, ke kterému dospělo.*“¹⁷⁷

V textu *Na rozhraní – konec lassallovství* Stolz dále podotýká, že zdání o současné krizi socialismu odkazuje spíše k absenci komplexní strategie třídního boje. Doposud sociálně demokratické strany vycházely z tzv. Lassalovy koncepce, kdy hlavním cílem snah dělnického hnutí mělo být prosazení všeobecného a rovného volebního právo. Ostatní politické ambice byly tomuto hlavnímu bodu podřízeny. V současnosti byly podle autora Lassalovy požadavky naplněny a sociálně demokratické strany, ČSDSD nevyjímaje, musí nalézt nový stěžejní cíl své politiky.¹⁷⁸

V další stati Stolz upozorňuje na problematiku vhodného způsobu zpracování programu. Dlouhodobě funkční program nesmí být založen na výčtu potřeb aktuální situace, neboť taková forma nepočítá s okamžikem, kdy by současné paradigma prošlo změnou: „*Pouhé empirické posuzování denních událostí a stavu věcí může vésti v dělnické politice k vážným obtížím, může způsobit, že se stane nestálou a vrtkavou.*“¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 97

¹⁷⁷ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STOLZ, Jiří. Význam sociálně demokratického programu*

¹⁷⁸ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STOLZ, Jiří. Na rozhraní – konec lassallovství*

¹⁷⁹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STOLZ, Jiří. Způsob zpracování programu*

9.2.2 Články o ideovém zakotvení strany

V článku *Co říci o socialismu v programu strany* se Jiří Stolz pokusil nalézt nejvhodnější definici socialismu pro nový stranický program: „*Ale definic socialismu je přemnoho. Kterou vybrat, aby tvořila pevný žulový základ, na němž bude možno vybudovat celou stavbu programu?*“¹⁸⁰. V úvodní části textu zmiňuje pokusy zahraničních teoretiků o komplexní vypovídající definici socialismu. Připouští, že pojetí socialismu se mění v závislosti na času a místě jeho vymezení: „*Prof. K. Diehl vypráví, že v Anglii byl nazýván socialistou ten, kdo působil k zestátnění železnic... Nežijeme ještě za socialismu, protože jsou u nás zestátněny železnice a pošta, protože stát přispívá k sociálnímu pojištění, protože máme monopol tabáku, soli a prachu.*“¹⁸¹. Masarykovo vnímání pojmu socialismus shledává též za nedostatečné.

Nejvhodnější a nejpůvodnější vymezení socialismu nalézá Stolz v dílech Marxe a Engelse: „*Dělník je svobodným jen tenkrát, uvádí Engels hlavní věty z tohoto výměru, jakmile je vlastníkem svých pracovních prostředků, což se může státi individuálně nebo kolektivně: individuální vlastnictví je více a více překonáváno hospodářským vývojem, takže zbývá jen forma vlastnictví společného.*“¹⁸² Podle autora nelze odsuzovat jednotlivé společenské systémy, tedy ani kapitalismus, neboť neexistuje obecně ideální řád, jenž by bylo možné uplatnit vždy a všude. Každý společenský systém zdá se být ideální pro určitý stupeň hospodářského vývoje lidstva. Přejít z feudálního systému na kapitalistický, budeme-li vycházet z marxistické terminologie, pokládá Stolz za v dané době správný. Stejně tak je v jeho pojetí nutné vystřídat ve vhodné chvíli řád kapitalistický za socialismus. Apriori odmítá degradaci socialismu na úroveň dalšího mezistupně, s jeho nástupem spojuje konec „prehistorické“ doby lidstva obdobně jako Engles: „*Až se společnost ujme výrobních prostředků, přestane zápas jednotlivců o bytí. Teprve pak se člověk jaksi nadobro odloučí od říše živočišné a vejde ze zvířecích podmínek v podmínky opravdu lidské.*“¹⁸³

Stolz odmítá kritiku marxismu pro údajný radikalismus, neboť dle jeho názoru marxismus není a nikdy neměl být směrem politickým, ale „*vědeckým, teoretickým pojmáním,*

---

¹⁸⁰ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STOLZ, Jiří. Co říci o socialismu v programu strany?*

¹⁸¹ Tamtéž

¹⁸² Tamtéž

¹⁸³ Tamtéž

sociálně vědeckou metodou“.¹⁸⁴ Marxova prognóza společenského vývoje se, dle jeho názoru, doposud uskutečňovala. „Skutečnost společenského a hospodářského dění potvrzuje, že marxismus je nejlepším jeho vyjádřením, že vystihuje dnešní stav i jeho tendence, které vedou za činného působení třídy námezdních dělníků (v celkovém pojetí), k přeměně kapitalistického zřízení. A program sociálně demokratický, marxismem podložený, bude působivým prostředkem v boji o tuto přeměnu v zápase o sociální osvobození.“¹⁸⁵

V souladu s těmito myšlenkami vyjádřil kritiku znění druhého bodu prohlášení zásad, kde je psáno: „Československá sociálně demokratická strana dělnická usiluje proto o přestavbu stále zhoubnější kapitalistické soustavy výrobní v soustavu socialistickou, v níž by nebylo námezdního poměru a soukromého vlastnictví výrobních prostředků, pokud by jich mohlo být používáno k vykořisťování člověka člověkem.“¹⁸⁶ Text přesto nebyl pozměněn či přeformulován.

Vycházení z Marxova díla při tvorbě nového programu podpořil ve své stati *Oč jde při revizi programu strany* také Václav Patzak. Strana by se podle jeho slov neměla stydět za svůj marxistický ideový podklad, ba naopak. V závěru vyvrací tvrzení o krizi socialismu.¹⁸⁷

E. Vojnar (pozn. celé jméno neuvedeno) v textu *Několik programových problémů* rozpracoval ideové nedostatky současného sociálně demokratického hnutí. V úvodu varoval před spojováním socialismu s materialismem: „Socialistické hnutí je ve službách ideálu a idealismu. Ovládají-li doposud slepé materialistické síly vývoj společnosti, znamená socialismus impulsivní cílevědomý zásah do tohoto vývoje.“¹⁸⁸ Dále se věnoval poměru k náboženství, vztahu mezinárodnosti a národnosti či třídnímu boji.

Příspěvek Evžena Šterna *Socialism a sociální politika* zdůrazňuje ideologický vývoj samotného marxismu. Zatím co v období, kdy Marx psal svá první díla, včetně Komunistického manifestu, nedisponoval proletariát ve většině Evropy politickou silou, nyní má své politické

---

¹⁸⁴ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: STOLZ, Jiří. *Jaký dát názorový základ programu strany?*

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 182

¹⁸⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: PATZAK, Václav. *Oč jde při revizi programu strany*

¹⁸⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: VOJNAR, E. *Několik programových problémů*

zastupitele. Myšlenka násilné revoluce by proto měla být vyňata z ideového zakotvení strany. Štern ocenil formu nového programu slovy: „*Komise, ačkoliv pracovala v době, kdy strana byla v opozici, uvažovala střízlivě o proveditelnosti navrhovaných programových požadavků pro případ, kdybychom převzali spolu odpovědnost ve vládě. Dále si byla komise vědoma, že program musí být vodítkem pro akce dne a nesmí se omezovat na pouhé mlhavé zásady a velké požadavky...*“¹⁸⁹ Na Šternův článek reagoval Jiří Pleskot, který v reakčním textu, *O významu sociální politiky*, poukázal na jeho zkreslené chápání některých pojmů.¹⁹⁰

Polemika Jaroslava Čecháčka, jež byla otištěna pod titulkem *O třídním boji*, pojednává o postoji ČSDSD k třídnímu boji. Text autor uvozuje úvahou, zda neztratil třídní boj ve 20. století své odůvodnění: *Nikoli třídní boj, nýbrž spolupráce tříd při řešení velkých hospodářských a politických problémů – toť prý devisa dnešního stádia proletářského hnutí!*¹⁹¹ V řečnických otázkách vede čtenáře k zamyšlení, zda aktuální společenský stav není vhodnější pro spolupráci mezi třídami než pro třídní boj. Dle jeho slov bylo socialistické hnutí v průběhu 19. století v politických otázkách k formě násilí dotlačeno, neboť nedostávalo šanci o svých požadavcích jednat.

V dokončení článku rázně odmítá vlastní předešlou umělou úvahu a zdůrazňuje potřebu třídního boje. Na situaci ve Výmarské republice demonstruje neslučitelnost zájmů kapitalistů s požadavky dělnického hnutí: „*Výrobní zájem kapitálu donutil jej k mírnějšímu a rafinovanějšímu vykořisťování. Zesílení dělnické moci přineslo velmi cennou ochranu pracující třídy, ale základní schéma kapitalismu se nezměnilo.*“¹⁹² Článek je zakončen slovy: „*Kdo by chtěl odstranit třídní boj, musel by odstranit pouze kapitalismus. Revisionisté ho chtějí jenom reformovat, a proto ovšem boj proti marxismu mění se v jejich vlastní porážku, když přijde čas, že lidé pod vlivem krise, třebaš pomalu a neochotně, otevírají oči.*“¹⁹³

Své myšlenky Čecháček rozvíjí v dalším pokračování stati. Forma třídního boje nemusí být nutně násilná. V návaznosti na toto prohlášení cituje Marxe: „*Můžeme se odvolati na*

---

¹⁸⁹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ŠTERN, Evžen. Socialism a sociální politika*

¹⁹⁰ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: PLESKOT, Jiří. O významu sociální politiky*

¹⁹¹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ČECHÁČEK, Jaroslav. O třídním boji*

¹⁹² Tamtéž

¹⁹³ Tamtéž

samotná slova Marxova, který v předmluvě k prvnímu dílu Kapitálu praví: Zde přijme formy brutálnější či humánnější, podle toho, na jakém stupni vývoje bude dělnická třída sama.“¹⁹⁴

Tématem třídního boje se dále zabýval Dezider Benau, který se pokusil poukázat na myšlenkové průniky učení Marxe a Hegela. Kapitalismus, stejně jako každá věc či myšlenka, v sobě nese zdroj vlastního zániku, proletariát, jenž má ve vhodný okamžik nahradit dosavadní stav. Z jeho pohledu jsou sociální demokraté radikálnější socialisté než komunisté: „*Najradikálnejšie socialistické hnutie je to, ktoré sa v svojej každodennej praxi marxistickými metodami riadi. V tom smysle sú marxisti radikálni socialisti. Hladajú najbližšiu a najbezpečnejšiu cestu k socializmu. Sú radikálni, bo chcú vec proletariátu za koreň uchopiť.*“¹⁹⁵

Myšlenku příspěvků o neukončeném třídním boji odrážel třetí bod prohlášení zásad nového programu: „*Československá sociálně demokratická strana dělnická, jsouc si vědoma protichůdnosti dnešních společenských tříd a skutečnosti třídního boje, odtud nutně vyvěrajícího, bude v politických, hospodářských a kulturních akcích hájit zájmy pracujícího lidu, bude odhalovati a osvětlovati třídní rozpory ve všech jejich podobách.*“¹⁹⁶

K dalším textům Jaroslava Čecháčka patří článek *Problémy demokracie*. V úvodu popisuje přerod společnosti v průběhu 19. století. Dle jeho slov v tomto období spojila buržoazie sílu s proletariátem pro prosazení demokracie. Problém nastal v momentě, kdy byla demokracie nastolena, neboť se projevíly odlišnosti obou skupin ve vnímání tohoto termínu. Zástupci buržoazie prosazovali demokratickou společnost rovnoprávnou a plnoprávnou ve veřejnoprávním styku, avšak v soukromoprávní oblasti utvářeli podřízenost zaměstnance vůči zaměstnavateli. Autor dále uvádí pohled proletariátu: „*Nespokojoval se jenom formální demokracií, nýbrž chtěl sociální, hospodářskou demokracii, která by rovnost před zákonem doplnila rovností v majetkových a hospodářských právech.*“¹⁹⁷ Demokracii chápe jako nástroj pro dosažení socialismu, nikoliv jako výsledný ideál.

---

¹⁹⁴ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ČECHÁČEK, Jaroslav. *O třídním boji (Kapitola zásadní)*

¹⁹⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: BENAÚ, Dezider. *Triedne povedomie*

¹⁹⁶ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 183

¹⁹⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ČECHÁČEK, Jaroslav. *Problémy demokracie*

Ve své stati *Socialismus a střední stav* vysvětluje Jaromír Štraus vztah socialistické společnosti k soukromému vlastnictví: „Tomuto tažení odpůrců socialismu je nutno čelit jasným prohlášením, že socialismus hodlá odstranit jen vlastnictví sociálně škodlivé a nemá v úmyslu rušit vlastnictví nabyté poctivou prací.“¹⁹⁸ Vyzývá komisi, aby v rámci programu konkrétními formulacemi nastínila obraz socialistické společnosti pro lepší představu širšího voličstva nejen z řad proletariátu: „Poněvadž sociální rozvrstvení obyvatelstva mnohých států je takové, že pracující třída (proletariát) činí jen menšinu národa, je nutno zainteresovat pro socialistické idee i střední stav, maloroľnictvo, maloobchodnictvo a živnostnictvo, aby pomocí těchto stavů se mohlo heslo o dobytí moci ve státě pracující třídou, uskutečnit.“¹⁹⁹

Revize programu byla vytvořena s vědomím menšinového postavení proletariátu ve společnosti, což dokládá následující součást z prohlášení zásad: „Příčina závislosti a nejistoty hospodářského postavení, do níž řád kapitalistický vtlučuje pracující třídu, je tudíž hlavně v dnešní hospodářské soustavě kapitalistické, kterou trpí jak dělníci, tak soukromí i veřejní zaměstnanci, drobní zemědělci, malí živnostníci.“²⁰⁰

Ke zdrženlivějšímu vykládání marxismu vybízí ve své polemice *Theorie a praxe* Vladimír Görner. Dle jeho názoru z doposud zveřejněných polemik mylně vyplývá, že se ČSDS orientuje „silně marxisticky“. Vývoj socialistického hnutí v Československu srovnává se situací ve světě. Upozorňuje na nepřesnost marxistické terminologie, jež má často za následek chybné aplikování teorie v praxi: „Proletariát – proletář. Oba pojmy hodně neurčité a široké. Definice je celá řada. Námezdnost je pouze část charakteru proletáře. Neboť nikdo nebude tvrdit, že bankovní ředitelé tvoří součást proletariátu.“²⁰¹

Príspevek je zakončen odstavcem: „Stoupenci marxismu mají dvakrát výhodnou pozici: 1. Mohou ukázat, že kritika marxismu je pouze negativní, tj. nedává nové a lepší teorie. 2. Marxismus se považuje v dělnickém hnutí za nejradikálnější nauku. V důsledku toho pojem radikála a marxisty splývá. Každý pak z kritiků marxismu vyhlíží jako oportunistu, zakuklený stoupenec buržoazie. Radikální však není ten, kdo vyznává radikální teorii!“²⁰²

---

¹⁹⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ŠTRAUS, Jaromír. *Socialismus a střední stav*

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 182

²⁰¹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: GÖRNER, Vladimír. *Theorie a praxe*

²⁰² Tamtéž

Na Görnera reagoval Jaroslav Čecháček, který ve své odpovědi poukazuje na Görnerovo nepochopení Marxova díla: „*My bychom raději viděli, kdyby se ponořil do pilné četby třetího svazku Kapitálu, kde by byl našel to, co neví.*“²⁰³

V článku Radima Foustky *Marxismus a náboženství* autor polemizuje o vztahu socialismu k náboženství. V prvním bodě kulturně politického programu stálo: „*Posuzujíc náboženství jako projev subjektivní (jako věc jednotlivcovu), pokládá je sociální demokracie z uvedených důvodů za soukromou věc. Žádá proto úplnou odluku církve od státu i školy.*“²⁰⁴ Foustka nesouhlasí s následující formulací, neboť dostatečně nerozlišuje církevní náboženství a subjektivní víru v boha. Z jeho pohledu musí každý jedinec hlásící se k určité církvi převzít její světonázor, jenž je v rozporu se zásadami socialismu.²⁰⁵

Neurčitou formu programového prohlášení kritizuje Evžen Batěk v článku *Niekoľko poznámok k textácii prehlásenia zásad*. V části revize, kde se strana zavazuje vycházet z filosofických a hospodářských zásad marxismu, doporučuje šířeji rozvést užité termíny. Zároveň oceňuje, že nový program se přímo hlásí k zásadám Marxova učení.²⁰⁶

V článku Zdeňka Kojeckého *Ještě k zásadní části programu strany* autor apeluje na zřizovací komisi programu, aby neopomněla zdůraznit vývoj kapitalistického systému. ČSDSD by se, podle jeho názoru, měla zaměřit na reorganizaci výroby a upevňování vlivu státu v hospodářské soustavě. „*Hlavní směrnici socialistické politiky bude nyní dovésti cestou státního zásahu vlivem na zákonodárnou činnost a bezprostřední účastí odborových organizací a družstev tento vývoj do konce...*“²⁰⁷

---

²⁰³ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ČECHÁČEK, Jaroslav. *Odpověď: Theorie a praxe*

²⁰⁴ Tamtéž, s. 192

²⁰⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: FOUSTKA, Radim. *Marxismus a náboženství*

²⁰⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: BATĚK, Evžen. *Niekoľko poznámok k textácii prehlásenia zásad*

²⁰⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: KOJECKÝ, Zdeněk. *Ještě k zásadní části programu strany*

9.2.3 Články k zemědělskému programu

Jaromír Hlaváček ve svých příspěvcích analyzuje potřebu pozemkové reformy, doporučuje její formu a přístup, jenž by měla ČSDSD k probíhající reformě přijmout.

V úvodním textu popisuje provázanost potřeby přerozdělování půdy, jež doprovází lidstvo bez ohledu na společenský systém.

Sociální demokracie by měla prosazovat zestátnění a volný přístup k půdě. Dle Hlaváčka bylo rozdělení půdy před válkou nepřijatelné, neboť se jednalo o pozůstatek z feudálního období, kdy většinu půdy vlastnilo několik jedinců, především z řad šlechty. *„K tomu přistupovalo, že vlastníky největších latifundií byla šlechta, šlechta dokonce národu cizí. Pět Švarzenbergům patřilo 247 736 ha, Colloredo-Mansfeldské rodině 61 000 ha, Fürstenbergům asi 40 000 ha, na Moravě největším magnátem byl Liechtenstein (135 000 ha) atd. Malý počet těchto šlechtických velmožů půdy byl doplňován církevním majetkem.“*²⁰⁸ Již před válkou byla údajně většina společnosti s tímto stavem nespokojena, avšak k realizaci pozemkové reformy byl lid dohnán až první světovou válkou, kdy byla nespokojenost umocněna strachem z nedostatku potravin.

ČSDSD by podle Hlaváčka měla podporovat rozdělování půdy v závislosti na potřebě a schopnosti, nikoliv podle toho, kolik jí jedinec dokáže skoupit. *„Výměra podniku dostatečného k obživě rodiny rolníkovy, kolísá v horské oblasti 5-8 ha, v Polabí 4-5 ha, v dobytkařské 6-10 ha, v pastevní 15-20 ha.“*²⁰⁹

V závěrečné stati Hlaváček kritizuje dosavadní průběh pozemkové reformy v Československu: *„S hlediska sociálního pozemková reforma zdaleka nesplnila svoje úkoly. Hlad po půdě byl uspokojen jen z malé části (srov. data o počtu uchazečů), sociálně žádoucnější rozdělení půdy provedeno nebylo. O něm platí kritika předválečného programu soc. dem. dnes jako dříve. Pod 5 ha výměry v území našeho státu jest 1 067 496 čili 72,64 % všech majitelů vlastní dohromady 2 030 212 ha, čili 23,36 % veškeré půdy. Nad 5 ha je v ČSR 401 003, čili 27,31 % všech majitelů zemědělské půdy. Tito vlastní úhrnem 6 625 801 ha, čili 76,54 % veškerého půdního bohatství.“*²¹⁰

Hlaváčkovy myšlenky často přímo vychází ze zemědělského programu ČSDSD, nelze proto citovat jednotlivé části, neboť se shodují s jeho celou formou. Mezi hlavní body patří část o znárodnění: *„všechna půda zemědělská, které je používáno k vykořisťování práce jiných, buď*

²⁰⁸ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: HLAVÁČEK, Jaromír. *Pozemková reforma*

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ Tamtéž

vyvlastněna a převedena do služeb společnosti“²¹¹ či deklarace o revizi pozemkové reformy: „*pozemková reforma buď revidována, aby drobná hospodářství, nedávající možnost účelné výroby a plného využití pracovních sil zaměstnancových a jeho rodiny, byla doplněna na soběstačná hospodářství.*“²¹²

9.2.4 Články k zahraniční politice

Otázkám zahraniční politiky ČSDSD věnoval článek Zdeněk Fierlinger, poválečný předseda strany. Odmítl možnost neutrálního postavení ČSR, neboť by vedla k „*nejen politické, nýbrž i mravní izolaci.*“²¹³ Připomněl, že systém přátelských smluv Československa s dalšími státy byl a je budován na obranném principu, nikoliv útočném. Ocenil a zdůraznil význam úzké spolupráce ČSR s Francií. Ke vztahům se Sovětským svazem poznamenal: „*Náš poměr k sovětskému Rusku a k jeho sociálnímu experimentu je určen naší striktní neutralitou.*“²¹⁴

Ve výsledné formě programu nebyla zahraniční orientace na Francii zmíněna. Poslední bod oboru vnitřní a mezinárodní politiky byl zasvěcen vztahu se Sovětským svazem: „*Budiž uznán de jure Svaz socialistických sovětských republik.*“²¹⁵

V člancích Jiřího Franty *Obrana státu a odzbrojení* je popsán přístup sociálně demokratických stran k obraně a zajištění míru. „*Pro buržoazní strany jest pojem obrany státu nerozlučně spojen s neustálým zdokonalováním a zvětšováním armády státu pro případ války, při čemž všechny odzbrojovací a mírové snahy jsou odbyvány do říše utopistických snů... Strany II. Internacionály se staví proti tomuto neustálému vzrůstu a zdokonalování válečných prostředků ve všech státech, vidí nejlepší záruky obrany a bezpečnosti státu v odzbrojení všech států.*“²¹⁶ Autor zde vysvětluje snahu sociálně demokratických stran dosáhnout globální demilitarizace, ať už skrze platformu II. internacionály či skrze Společnost národů. Každá socialistická strana by se, dle jeho názoru, měla zasadit o to, aby její státní aparát věděl, že

---

²¹¹ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 186

²¹² Tamtéž, s. 186

²¹³ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSC v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: FIERLINGER, Zdeněk. Naše směrnice zahraniční politiky*

²¹⁴ Tamtéž

²¹⁵ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 192

²¹⁶ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSC v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: FRANTA, Jiří. Obrana státu a odzbrojení*

v případě vyhlášení války dojde k revoluci a svržení vlády, jež vyhlásila válku. Šířeji se věnuje situaci ve Výmarské republice, kde autor poukazuje na sílící hlasy volající po navýšení vojenského potenciálu Německa.

V další Frantově polemice *Mezinárodní zbrojení a nebezpečí válek* jsou uvedeny částky armádních rozpočtů evropských států. „Což znamená, vyjádřeno zaokrouhleně v naší měně, že na školství, sociální péči a veřejné práce bylo věnováno 90 miliard 500 milionů Kč, na vojenské účely pak 84 miliard 475 milionů Kč. Evropské státy tedy vydaly v r. 1928 na pozemní vojsko, válečné loďstvo a letectvo téměř tolik, jako na školství, sociální péči a veřejné práce.“²¹⁷ Ke konci článku autor upozorňuje, že ani sociálně demokratické hnutí není jednotné v otázkách obrany a války.

V souladu s těmito úvahami byl v rámci nového programu uveden následující odstavec: „Dokud nebude provedeno všeobecné (světové) odzbrojení, budiž stálá armáda československá udržována jen v takové míře, jaká je nutná k bezpečnosti státu. Služební doba budiž postupně zkracována a vojenské náklady budiž snižovány: zřízení miliční je zákonitě vyjádřeným cílem organizace armády. Strana se staví odmítavě k povinné přípravné výchově mládeže pro vojenskou službu.“²¹⁸

Předpoklady směrnic socialistické politiky zahraniční je název článku E. S. Hokeše, jenž analyzuje přístup socialistického hnutí k mezinárodní politice. Připouští, že v dnešní době nelze vytvořit jednotný model, kterým by se všechna socialistická hnutí v zahraniční politice mohla řídit. Vyzývá k podtržení významu mezinárodních organizací jako např. Společnosti národů či Mezinárodního úřadu práce.

Jaroslav Čecháček ke Společnosti národů zaujímá odtažitější postoj: „Společnost národů, která je v určitém ohledu vrcholnou institucí kapitalistických států, skrývá v sobě všechna nebezpečí a protivy, které kapitalistické země pouhou svou existencí vytvářejí a udržují.“²¹⁹

V oboru vnitřní a mezinárodní politiky nového programu stálo: „Budiž urychleno všeobecné mezinárodní odzbrojení pod záštitou Společnosti národů a budiž prohlášena pro

---

²¹⁷ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: FRANTA, Jiří. *Mezinárodní zbrojení a nebezpečí válek*

²¹⁸ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 191

²¹⁹ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ČECHÁČEK, Jaroslav. *Otázky zahraniční politiky*

všechny státy a ve všech případech závaznost mezinárodního soudu v Haagu. “²²⁰ Dále pak: „Ze Společnosti národů budiž vytvořena skutečná světová organizace států k udržení míru...“²²¹ ČSDSD se tak na jednu stranu zavázala podporovat význam Společnosti národů, na straně druhé požadovala její reformu.

9.2.5 Články k problematice národnostních menšin

V polemice Emila Soboty *Národnostní otázka* je vysvětlen přístup sociální demokracie k otázce práv menšin v Československu. Dle autorova názoru je nutné podporovat kulturní a správní samostatnost menšin, především kvůli jejím chudším vrstvám: „Socialista dobře ví, že rusínské proletářské dítě snáze zahájí svůj kulturní vzestup na škole svého jazyka, nežli kdyby česká nebo maďarská škola ochromovala hned od počátku jeho sebedůvěru.“²²² Zdůrazňuje možnost skloubení internacionalismu se zájmy národními.

Otázce menšin byl v programu vymezen čtvrtý bod oboru vnitřní a mezinárodní politiky: „Úpravu poměrů národnostních menšin zákonnými ustanoveními, namířenými proti každému národnostnímu útisku a umožňujícími rozvoj všech kulturních potřeb. Principu kulturní autonomie buď vyhověno tak, aby určitým orgánům, voleným všemi občany určité národnosti, byla svěřena správa, případně kontrola kulturních a kulturně sociálních programů ústavů oné národnosti. Přehmaty úřadů, nesoucí známku nacionální zaujatosti neb úmyslu dráždit či provokovati, buďtež trestány jako nejhrubší služební poklesy...“²²³

V polemice *Otázka národnostní* kritizuje Rudolf Málek přístup Československé republiky k národnostním menšinám: „Ukázalo se to po převratu: naše požadavky se uskutečnily, ale nedali jsme menšinám to, o čem jsme dříve říkali, že je spravedlivé: podle našeho jazykového zákona z r. 1920 mají ostatní národnosti, než česká a slovenská, menšinová práva jen v okresech, kde mají aspoň 20 % příslušníků.“²²⁴

---

²²⁰ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 191

²²¹ Tamtéž

²²² Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: SOBOTA, Emil. *Národnostní otázka*

²²³ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 190

²²⁴ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: MÁLEK, Rudolf. *Otázka národnostní*

Zdůraznil, že nelze praktikovat přístup internacionálního socialismu v současné kapitalistické společnosti. Vyzval k navýšení práv menšin v ČSR. Názory byly zohledněny v bodě oboru vnitřní a mezinárodní politiky, jenž byl již citován (viz výše).

František Fehér pod názvem *Program pro menšinové národnosti* vyzval k vypracování komplexního programu strany pro voliče národnostních menšin v ČSR. ČSDSD, podle jeho mínění, musí zastat všech občanů státu bez ohledu na národnost a tímto svým přístupem se tak vymezit vůči nesocialistickým stranám. „*Základní podmínkou všech občanských stran jest systematické šíření národnostní nenávisti mezi lidem. Národnostní nenávist slouží zájmům kapitálu, a proto sociální demokracie s tím větší vehemencí musí hoditi do boje své síly, aby tento duch nenávisti byl vymýcen.*“²²⁵ Každá menšina by se dle autora měla spravovat sama.

9.2.6 Články k sociálnímu programu

Ve statích Jiřího Pleskota *Sociální politika* je znázorněn vývoj kapitalistické společnosti a její dnešní podoba. Autor se dotýká řady témat, jež souvisí s hlavními principy sociální politiky. Poukazuje na nespravedlivost vývoje, kdy je řadový zaměstnanec přiváben do továrny, aby byl později nahrazen strojem a přišel o stálý finanční zdroj. V textu vysvětluje proces navyšování cen výrobních prostředků, který snižuje možnost pracovní samostatnosti, a naopak podporuje vázanost na úzkou skupinu kapitalistů.

Úlohu sociální demokracie spojuje s ochranou zájmů pracujících: „*Sociální politika jest tedy doplňkem a svojí funkcí též rubem dnešního hospodářského a společenského řádu. Vyrůstajíc z výrobních poměrů, chrání zaměstnance proti hospodářskému tlaku a z něj vyplývajícímu neomezenému vykořisťování a společenskému a právnímu porobení. Ona však nejenom jednotlivcům poskytuje určitou ochranu jakožto jednotlivcům, nýbrž ochraňuje též úhrn pracovní síly, representovaným dělnickým celkem, před vyčerpáním a znehodnocením. V této své funkci je zájmem i kapitalistů samých.*“²²⁶

Důsledkem absence sociálních zákonů se stává zapojení žen a dětí do pracovní činnosti, neboť rodina nedokáže z jednoho platu vyžít. Propast mezi příjmy mužů a žen ve stejných

---

²²⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: FEHÉR, František. *Program pro menšinové národnosti*

²²⁶ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: PLESKOT, Jiří. *Sociální politika*

pracovních funkcích je nesprávně vyvozena tím, že příjem ženy je často chápán jako doplněk příjmu muže.

V textu *Meze sociální politiky* Pleskot rozvádí interakci socialismu s kapitalismem. V jeho pojetí sice sociální politika na jednu stranu kapitalistický systém svazuje novými požadavky na práva pracujících, na druhou stranu působí jako stimul pro spojování podniků do větších celků.²²⁷

Na těchto myšlenkách byl následovně vystaven obor ochranného zákonodárství programu ČSDSD. Z jednotlivých bodů lze zmínit první: „*žádáme sjednocení všech zákonných ustanovení ochranného a sociálně-pojišťovacího zákonodárství v jednotný komplex práce a sociálního práva v Československé republice.*“²²⁸ Dále pak bod druhý: „*Vzhledem k zintenzivnění pracovního tempa užíváním moderních výrobních metod a vzhledem k racionalisaci provozu a práce, která je namnoze prováděna bez ohledu na zaměstnanost a zdraví a vzhledem k novým technickým vymoženostem žádáme zavedení maximálního 40 hodinového pracovního týdne.*“²²⁹

Jiří Pleskot přesto navrhované znění programu v článku *Návrh sociálně politického programu* odmítl pro příliš konkrétní formulace a částečně též věcný obsah. Dále vytýkal zhotovovací komisi rozdělení bodů do částí ochranného zákonodárství a sociálně pojišťovací.²³⁰ Jeho kritice nebylo vyhověno.

Polemika Evžena Šterna *K návrhu na sociálně politický program strany* se vztahuje k pokračující práci sociální demokracie v otázkách práv zaměstnance a sociálního pojištění. Autor doporučil, aby strana po úspěšném dosažení osmihodinové pracovní doby navázala bojem o pracovní dobu sedmihodinovou. U nemocenského pojištění žádá prodloužení podpůrné doby.²³¹ Vyjadřuje se též k navýšení státní podpory v mateřství.

Většina navrhovaných požadavků, včetně navýšení mateřské podpory, byla v programu obsažena.

---

²²⁷ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: PLESKOT, Jiří. Meze sociální politiky*

²²⁸ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 187*

²²⁹ *Tamtéž, s. 187*

²³⁰ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: PLESKOT, Jiří. Návrh sociálně politického programu*

²³¹ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ŠTERN, Evžen. K návrhu na sociálně politický program strany*

Ohledně požadavků ženského sociálně demokratického hnutí v programu vystoupila se svým článkem *Otázka žen v programu strany* Milena Illová. Připomněla, že ženy netrvají na formálně oddělených bodech programu, neboť jsou jejich požadavky často zahrnuty v původním znění. Ocenila hesla programu, v nichž se ČSDSD zavazuje zlepšit pracovní podmínky ženám, zároveň však upozornila, aby strana neopomíjela další požadavky, mezi které patří např. důraz na kolektivizaci ve výchově dětí, postupné srovnávání výše platů s muži apod. Strana by podle autorky měla usilovat o to, aby zmizel neustálý pracovní tlak na ženy, které se po práci musí starat též o domácnost.²³²

9.2.7 Články ke kulturnímu programu strany

Ve svém příspěvku o svobodě tisku kritizuje Jan Hrabánek navrhovanou formu pátého bodu programu oboru vnitřní a mezinárodní politiky, jež zněla: „*Aby dějinný úkol pracující třídy mohl být splněn, bojuje čs. soc. dem. strana dělnická již v dnešní společnosti za... svobodu tisku...*“²³³. Autor předešlé formulaci vyčítá přílišnou obecnost, jež může vést k různorodým konkrétním výkladům. Upozorňuje, že úplná svoboda projevu není vítána, neboť by měla být omezena právy dalších občanů.

Bod programu byl nakonec konkretizován: „*Reformu zákona tiskového v moderním duchu, zrušení tiskových konfiskací a všeho omezování svobody tisku i jeho rozšiřování.*“²³⁴

O *Kulturní politice strany* psal Václav Běhounek. Připustil, že socialistické hnutí přebírá řadu poznatků či předmětů od „měšťácké“ společnosti, avšak doplnil: „*Socialisté mohou použití současných institucí, pokud jim vyhovují, ale tam, kde stojí proti socialistickému pojetí světového vývoje, musí je korigovati a odtud počínat svou práci vlastní.*“²³⁵ Ke vzneseným požadavkům na přeměnu školství uvádí: „*Socialistické vzdělání musí odpovídati směru vývoje společnosti k socialismu, musí analysou prokazovati nezbytnost a faktičnost této přeměny.*“²³⁶ Autor klade důraz na význam socialistické kultury a varuje před jejím upozaďováním, kdy je „odsunuta na druhou kolej“ potřebami politickými.

---

²³² Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: ILLOVÁ, Milena. *Otázka žen v programu strany*

²³³ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: HRABÁNEK, Jan. *Svoboda tisku*

²³⁴ Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 191

²³⁵ Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: BĚHOUNEK, Václav. *Kulturní politika strany*

²³⁶ Tamtéž

V druhé části stati pronáší, že aktuální stav školské soustavy není neutrální ani apolitický, neboť vychovává jedince pro současné společenské normy. Běhounek doporučuje důsledné prosazování socialistické školy, jež by měla být podpořena mimoškolními vzdělávacími programy např. v rámci dělnických klubů.

Pod nadpisem *Školský program* shrnul Jaroslav Kopáč dodatky a výtky k Běhounkovým textům. Kritizuje jeho nedostatečný důraz na jednotnost školského systému a vynechání některých částí jako např. školy mateřské. Podle Kopáče je dále možné měnit školský systém již v současném společenském řádu.

V kulturně-politické sekci programu byl v sedmi bodech rozepsán důraz strany na jednotnou organizaci školství. Kvalita školství byla spojena s potřebou organizace a bojeschopností dělnické třídy: „*Sociální demokracie chápe význam vzdělání jako nejmocnější oporu dělnické třídy v jejím sociálním zápasu, jako prostředek emancipace z vlivů jí nepřítznivých, jako prostředek k zvýšení bojovnosti a schopnosti pracující třídy.*“²³⁷

Uveřejněný titulek bez autora *Dělnické abstinentní hnutí a revise programu strany* popisuje činnost spolku Sdružení abstinentů socialistů (S. A. S.). Alkohol popisuje jako nástroj buržoazie k ovládnutí a oslabení proletariátu, neboť alkoholismus podkopává fyzickou zdatnost i mravní stav jednotlivce. „*Strana bude zvláště bojovati proti všem neblahým zjevům a zlořádům, které kapitalismu pomáhají zotročovati a vykořisťovati pracující třídu, ničíce její hospodářskou, mravní a kulturní sílu.*“²³⁸

Do přijatého programu byla přibrána následující pasáž: „*Obce podporujtež boj proti alkoholismu, sdělným nemocem a proti karbanu.*“²³⁹

---

²³⁷ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 192

²³⁸ *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4, Otištěné články k revizi programu: S. A. S. Dělnické abstinentní hnutí a revise programu strany*

²³⁹ *Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27.–29. září 1930.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 195

10 Závěr

V průběhu dvacátých let 20. století prošla československá sociální demokracie klíčovým organizačním a ideovým vývojem, jehož výsledkem se stalo přijetí Stivínova programu na XVI. sjezdu strany roku 1930.

Pozitivní vztah ČSDSD k Československé republice byl založen na funkčnosti. Současná forma státního aparátu nebyla sociální demokracií považována za ideální, naopak strana dlouhodobě upozorňovala, že se nesmíruje se současným systémem, avšak hledá nejvhodnější cestu k socialistické společnosti. ČSR byla vnímána jako v současnosti vhodný mezistupeň, „předsocialistický“ útvar, který bude postupně přetvářen v socialistický stát. Budeme-li považovat snahu o změnu či rozvrácení současného systému za jeden z hlavních prvků antisystémových stran, můžeme tímto přízviskem označit vztah ČSDSD k dobové Československé republice. Přesto nelze srovnávat vnímání tehdejšího Československa optikou sociální demokracie s pohledem představenstva KSČ. Rozdílnost vyplývala z odlišné role ČSR v obou strategiích. Zatímco v sociálně demokratické koncepci tvořilo dobové Československo stupeň transformace mezi kapitalistickou a socialistickou společností, komunisté jej vnímali jako buržoazní stát, jenž je součástí kapitalistického světa bez naděje na reformaci.

Smířlivější vztah ČSDSD k republice lze doložit respektováním osoby prezidenta Masaryka, kterému byl z každého celostranického sjezdu poslán oficiální pozdrav. Často bylo poukazováno na jeho chudý původ a skutečnost, že pouze vlastní pílí dosáhl vysokého postavení.

Práce dále odhaluje vliv (ne)účasti sociální demokracie ve vládě s „měšťáckými“ stranami. V období působení ČSDSD v rámci Všenárodní koalice byl představenstvem podporován smířlivější přístup k ostatním vládním stranám. I přes kritiku části členské základny byla účast ve vládě s nesocialistickými stranami podporována, byť s výhradami.

Změna přišla v roce 1926, kdy byla zformována vláda Švehlovy Panské koalice, v níž sociální demokracie nezasedala. Stranické grémium se vymezilo vůči předchozí strategii navázat užší vztahy s nesocialistickými stranami, přičemž důvodem měla být údajná amorálnost a neochota československé „buržoazie“ zlepšovat sociální podmínky ve státě.

Ideologické zakotvení strany vycházelo z marxistických myšlenek, což nezměnil ani Stivínův program. Stranická ideologie v rámci vymezování se vůči radikálnějším komunistům musela ovšem projít změnou. Zástupci sociální demokracie přiznávali, že nepřejímají Marxovo dílo jako celek, ale pouze jeho vybrané části, zvláště ze sklonku Marxova života. Jeho starší

spisy, mimo jiné i Manifest Komunistické strany, byly sice uznávány, avšak pokládány za nevyhovující pro potřeby socialistického hnutí ve 20. století.

Oproti pozici ČSDSD na počátku 20. let 20. století, kdy se strana připravovala na nadcházející rozkol a boj s komunistickou složkou členstva, se její pozice na počátku 30. let zlepšila. Sociální demokracie sice nedosahovala stejné politické podpory jako v době před odštěpením komunistů, avšak vnitrostranická situace byla stabilizována a v posledních volbách strana zaznamenala zlepšení volebních výsledků.

11 Seznam použitých pramenů a literatury

11.1 Archivní prameny

Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 1

Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 2

Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 3

Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze, fond 71, sign. 4

11.2 Literatura

BAUER, Otto. *Bolševismus nebo sociální demokracie?* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1920

BELDA, Josef. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878–1989*. Praha: Fénix, 1996. ISBN 80-85245-02-7

BURIAN, Edmund. *Problémy československé sociální demokracie, příspěvek ku národní politice dělnické třídy*. Brno: Edmund Burian, 1910

DE LAVELEY, Émile. *Socialismus naší doby*. Terezín: Národní knihtiskárna Josef Nohavec, 1892. Překlad: Dutka Gustav

FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů: Český antisemitismus na konci 19. století*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-882-9

GÖRLICH, Ladislav. *T. G. M. a dnešek*. Praha: Československá sociální demokracie – Propagační oddělení, 1946

KADLEC, Karel. *Z ústavního vývoje Habsburského mocnářství*. Praha: Otto, 1912

KÁRNÍK, Zdeněk. *Habsburk, Masaryk či Šmeral?* Praha: Svoboda, 1968

KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844–1893)*. Praha: Dokořán, 2019. ISBN 978-80-7363-857-3

KOJECKÝ, Zdeněk. *Československá sociální demokracie včera a dnes*. Brno: Zář, 1946

KOUDELKA, Jaroslav. *Sociální demokracie v československé revoluci*. Plzeň: Omladina, 1920

LIPTÁK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860–1989*. Bratislava: Archa, 1992

SOUKUP, František. *Revoluce práce*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1938

STEHLÍK, Čestmír, MODRÁČEK, František. *Česká sociální demokracie v boji s republikou*. Praha: Ústřední tiskové družstvo socialistické strany československého lidu pracujících, 1920

STRMISKA, Maxmilián, HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír, CHYTÍLEK, Roman. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-038-0

Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1927–1929: vydáno ku XVI. řádnému sjezdu v Praze. Praha: Lidová knihtiskárna Antonína Němce, 1930

Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze ve dnech 27. – 29. září 1930. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930

11.3 Internetové zdroje

BROM, Bohumír. 90. let od přijetí tzv. Stivínova programu. In: *ČSSD* [online]. 13. října 2020 [cit. 22. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/90-let-od-prijeti-tzv-stivinova-programu/>

History of the Second International. *Marxists Internet Archive* [online]. [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.marxists.org/history/international/social-democracy/index.htm>

12 Seznam zdrojů obrázků

*Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ
v Praze, fond 71, sign. 108, karton 1–3*

13 Dobový propagační materiál ČSDSD

Veškerý propagační materiál byl se svolením Archivu České strany sociálně demokratické ofočen v archivu v Lidovém domě.

Zdroj: *Archiv České strany sociálně demokratické (Archiv ČSSD) – Archiv ústavu dějin KSČ v Praze*, fond 71, sign. 108, karton 1–3

240

²⁴⁰ Agitační list znázorňující sjednocení zástupců drobných zemědělců, dělníků a socialistických intelektuálů.

²⁴¹ Sociálně demokratický pamflet znázorňující předsedu národních socialistů, Jiřího Stříbrného. Text odkazuje k aféře údajného uplácení, jehož se měl Stříbrný během výkonu funkce ministra národní obrany mezi lety 1925 až 1926 dopustit. Stříbrný byl později ve 30. letech z podezření očištěn.

VESNICE DO RUKOU PRACUJÍCÍCH!

**Domkáři a maloročníci!
Zemědělstí dělníci!
Chudý lidé našich vísek!**

**Chceš být otrokem neb
pánem ve své vesnici?**

Byly doby, kdy vesnický drobný lid byl bez práv ve vlastní vesnici. Tu vládlo pár sedláků, drobní poplatníci musili se krčit v koutě a masa ven-

kovského dělnictva byla vůbec bez práv. To byly zlaté časy agrární buržoasie na vsích. Proto také všem prostředky se bránila všeobecnému a rovnému právu hlasovacímu do obcí, jehož se domáhala sociální demokracie. S peticemi za tento požadavek nás toto agrární panstvo vyhazovalo. Byly to doby velkého utrpení chudého a drobného lidu na vsích.

Pracující lid vesnic chce být pánem ve svých domovech!

To nesmí být, aby pár sedláků vládlo vesnici, protože jejich grunty jsou největší. V demokracii musí platit člověk, schopnost, poctivost! Drobných a chudých lidí je na vsích většina, proto v jejich rukou musí být správa vesnic. Pro dobro lidu, dobro obce, pro naši republiku. Proč bychom se měli krčit v koutku, když jsme řádnými občany, svou práci udržujeme stát i obec a když v rukou máme právo stejného rozhodování? Jen hlupák nebo odsouzený nadosmrť k otroctví vzdává se práva.

Pracující lid vesnic chce být pánem ve svých domovech. Každý se rozhodne za svého života a smrti.

Vesnice pro lid a jeho dobro!

Dříve správa obce sloužila několika sedlákům, sociální demokracie chce, aby správa obce sloužila rovně všem a v prvé řadě drobným a chudým lidem. Však ti bohatí si pomohou sami! Chceme spořádanou obec, upravenou, čistou, správu obezřetnou, poctivou a k chudému lidu spravedlivou. Víme dobře ze zkušenosti, jak tisícerým způsobem lze zájem chudáka špatnou obecní správou poškodit.

Chceme správu obce pro chudého, ne proti němu!

Jak často obecní správa rozhoduje o Vás. Zádáte o starobní podporu — špatný starosta Vám to zkazí. Chcete syna z vojny — špatný starosta to zkazí. Nemocnice hrozí chudákovi exekucí za ošetřování — špatný starosta často je toho vinen. Kroupy rozbily úrodu domkáře, ten nedostane nic, zato statkář tisíce, protože špatný starosta mu šel na ruku proti chudákovi. Cetníci patrolují obcí — špatný starosta udává jim chudinu a zlořády kryje. Špatný starosta je metlou chudých v obci, dobrý starosta pokladem jejich. Sociální demokraté chtějí starostu z lidu, který zná jeho bolesti, o němž vědí, že bude při něm stát, jeho zájmy hájit a za ně se bít. Nespolehejte na pány, spolehejte sami na sebe!

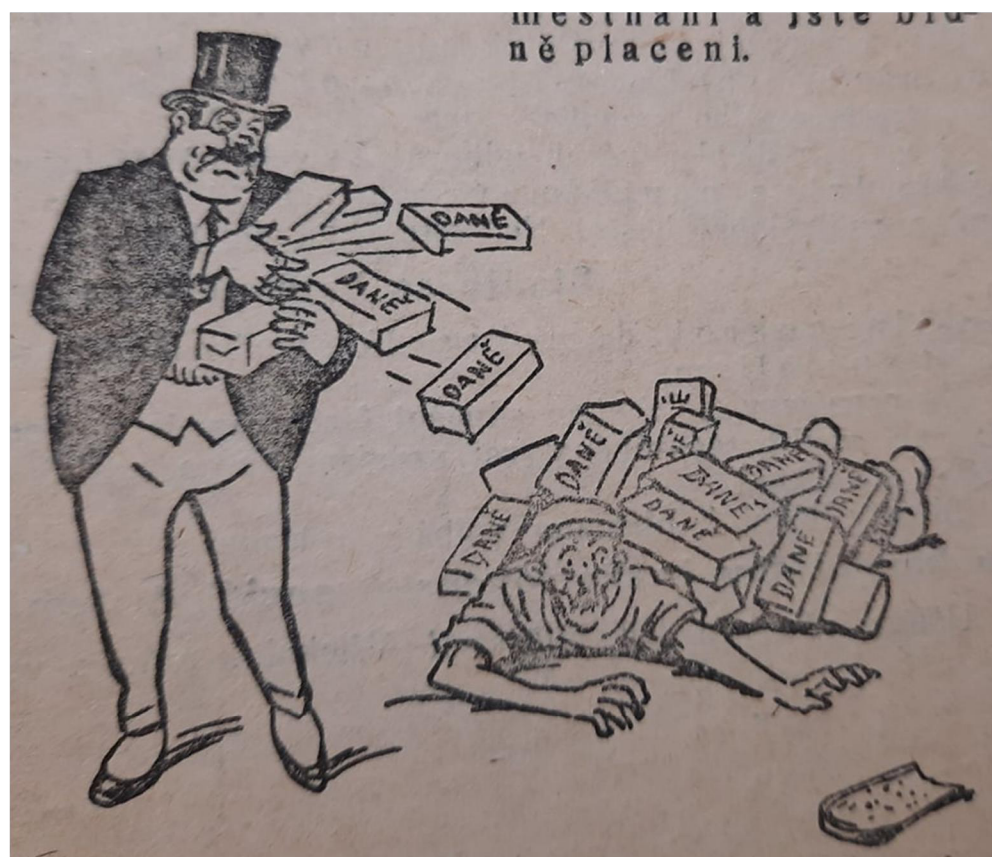

Starosta bohatých, pro chudé nikdy nemá čas!

Polní pych je v rukou obecní správy.

Agrárníci navrhli přísný zákon na chudé pro polní pych. Chtějí přísnější trestání chudých, když utrhnou kus trávy na cestě nebo na mezi. Stěžují si, že demokratické obecní správy málo polní pych trestají, chtějí více trestů, větší pokuty a kriminál na chudé za polní pych. Nedopusťte toho, aby tito lidé stali se soudci nad chudými! Jsou tvrdí, nelítostní, bezohlední! A to byste učinili, kdybyste je volili do obecní správy.

²⁴² Volební plakát ČSDSD namířený proti politice RSZML ve vesnicích.

²⁴³ Plakáty kritizující politiku Panské koalice (obrázek 1: sjednocení kapitalistů a církevních hodnostářů proti pracujícímu člověku, obrázek 2: nastavení vysokých daní, obrázek 3: kritika bytové politiky, obrázek 4: omezování sociálního pojištění)

Proletářům vagony — boháčům vily! — Ale i to je jim málo!
Chtějí zrušiti zákon na ochranu nájemníků a zvýšiti nájem-
né! Braňte se! Volte sociálně demokraticky!

VOLEBNÍ MÍSTNOST

Ženy a dívky!

Hlasovacím lístkem volíte správu okresů a zemí a vyslovujete **posudek** o politice dnešních vládních stran. Každá správa obcí, okresů, zemí a státu - má přímý vliv na život občanstva. Proto hlasovací lístek vkládá Vašich rukou kus života Vašeho a kus života bytostí Vám drahých.
Ženy a dívky, braňte jejich práva a braňte pravdu.

Volte sociální demokracii,

která Vám dobývala prav za rakouské persekuce

a usilovala o jejich vtělení do ústavní listiny a zákonů českoslov. státu. Vy jste se přesvědčily, že síla sociální demokracie proměňuje se ve štěstí lidu, síla nepřátel sociální demokracie v neštěstí lidu. Tuto hlubokou pravdu, mimo jiné potvrzují činy dnešních vládních stran. Dnes vládou agrárníci, lidovci-klérikálové, národní demokraté, strana středostavovská.

Co dala malému člověku a ženám tato českoněmecká vládní většina?

Obráťte a podívejte se!

²⁴⁴ Brožura československé sociální demokracie cílící na ženské voličstvo ve volbách z roku 1929. Kritika dosavadní politiky Panské koalice (obrázek 1-3)

Drahotu potravin

Sobě: Cla - kongruu, subvence - blahobyť!

Vám: Hořkou kávou!

Drahotu bytu

Což slunko má svítit jenom bohatým

a chudým nikdy?

Nízké mzdy

*na polí...
a děti čekají na chléb!*

v továrně...

Omezení sociální péče státní, zemské, okresní a obecní

*Monsignore Šrámku,
patří stáři na ulici?*

Tato českoněmecká vládní většina neučinila nic pro lid ale vše proti němu!

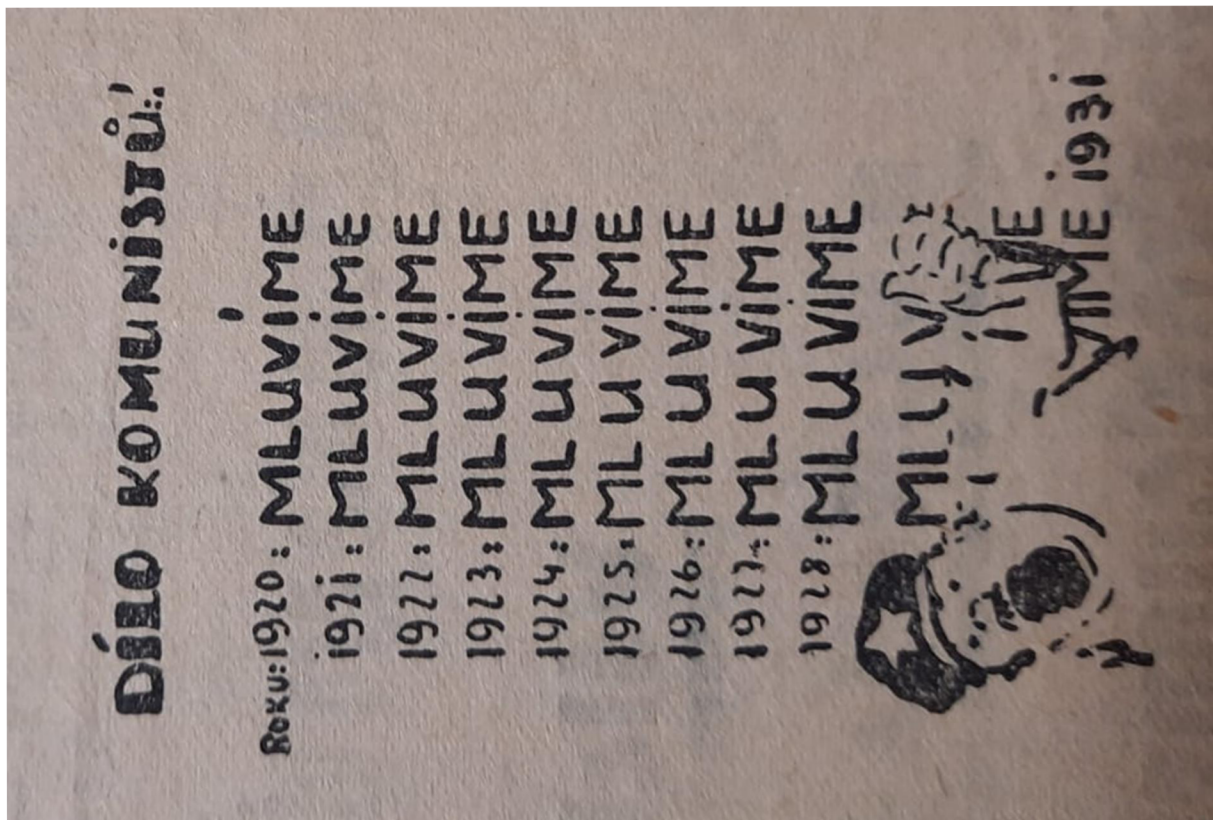
Tato vládní většina dala velkostatkářům cla, kněžím kongruu, kapitalistům daňové výsady, pracujícím lidu však zdražila chléb, cukr i ostatní nezbytné životní potřeby!

Tato vládní většina zvýšila pense bývalým rakouským generálům, ale usiluje o snížení důchodů obětem světové války, válečným invalidům, vdovám a sirotkům! Zhoršila sociální pojištění dělnické! Nespíná slib o pojištění přestárých! Omezuje sociální práva žen!

Tato vládní většina zavádí a zachovává:

Mladistvým a sezonním dělnicím - vyřazení ze sociálního pojištění!
Služebným dívkám - pracovní knížky! Uřednicím a učitelkám - celibát!
Utrpení matek a dětí - jednostranným paragrafem 144!

Tato vládní většina, složená ze zástupců občanských stran československých i německých, jest nebezpečím pro Vás, ženy, pro Vaše děti, pro všechny pracující lid, národ i republiku, neboť zneužívá stát pro své třídní zájmy.

²⁴⁵ Agitační listy kritizující politickou činnost KSČ.

²⁴⁶ Karikatury Karla Kramáře, předsedy Československé národní demokracie, a Jana Šrámka, předsedy Československé strany lidové. (obrázek 1–4)

O těch obecních volbách

5. Koho volit? Stranu Kramářovu?
To byste si dali teprve!
Fabrikantům, bankám stojí v slovu,
chudáká by dřeli do krve.

6. Všechny tyto strany menované
samosprávu vrhly v okovy,
vzaly obcím právo, dříve psané,
bankrot na ně vrhli hotový.

7. Stříbrný vás bude zvatí asi,
byste v jeho vlezli ohlávku,
kdyby dostal někde vaše hlasy,
snad by dostal zase dodávku.

8. Fašisty nám vede na krk Gajda,
nevolte je ani za prase,
diktatura kde je, všude pájád,
a kde může, honem vzdává se.

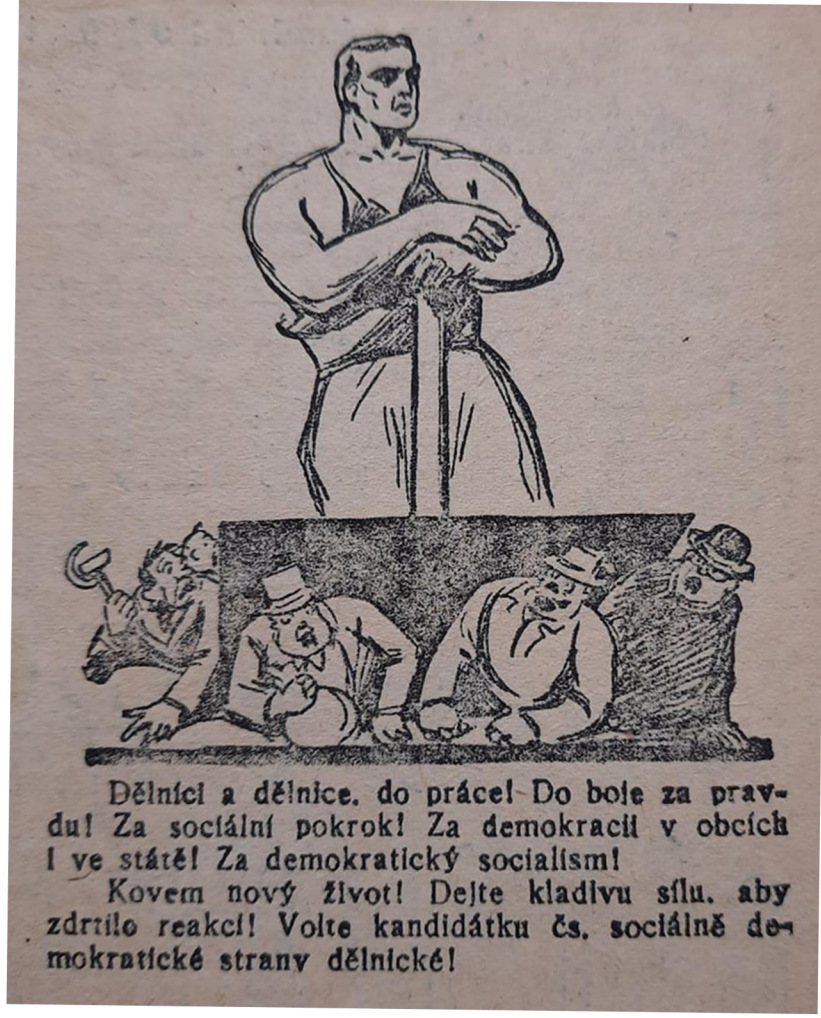
Těž nevolte komunistů partu,
to je spolek pana Šmerala,
na moskevskou všechno sází kartu,
Moskva, ta by nám to zvorala!

Volte stranu, která dobře vidí,
která ví, co a jak má zrobit,
která obci dá ten dobrě lidí,
která práci se chce zdojit.

**Volte stranu, která chudým lidem
cestu k lepším časům probíjí.
Kéž k těm lepším časům jednou
přijdem!**

**VOLTE
SOCIÁLNÍ DEMOKRACII!**

²⁴⁹ Karikatura Františka Hodáče, od roku 1929 poslance za Československou národní demokracii.